

ROM

Rom mbal tuku waŋe Paulusŋge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 27 kinaig le Paulus nu Korinŋge minmba Rom mbal tuku waŋe te kuyarna.

Rom tumbraŋ ta Rom mbal tuku tumbraŋ suŋgo. Paulus nu Romŋge Kristus tuku mbal kaŋgernu kambim idusna ta nuŋe piroŋge ndin tukulna le nu waŋe te kuyarmba pilna le nane tugum kina.

Waŋe te mbolŋge Paulus nu teŋenmba tumsinŋit. Kuate nu purfeŋnu ndo minmba une fudiŋmba mata ake kusrewam kumuŋ kuga. Sine ŋakmba une ŋak tukunu sine Kuate am mbolŋge tingam kumuŋ kuga. Ande nu Zu mbal tuku tukul pasa ŋakmba dubikuwa ta nu abo ŋak minmba minam kumuŋ ta Zu mbal nane tukul pasa ta dubikam fugunaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig.

Kasomok mbal nane tukul pasa kugatok minig ta nanŋine pileŋganu wam kumumbi dubi ndakinaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig. Ta tuku taŋgo ŋakmba Kuate tuku pa tam tuku minig.

Piti ta ŋgamukŋge Kuate nu ndin ande wakeina sulumba kiŋo nuŋe kukulna le nu taŋgo tuku une kuramba piya ŋayonu tumba ail kazrai mbolŋge kumna. Kile ande nu Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tingate ta Kuate nu taŋgo ta tuku ŋgamuŋgal son kaŋgermba nu tiŋreknu ŋgate.

---

1 ¹Ye Paulus Yesus Kristus tuku piro taŋgo tane Rom mbal tuku waŋe te kuyaret. Ye aposel minam tuku Kuate nu ye tuku nyu te-mayokna sulumba nuŋe pasa mayenu kukliwam tuku ye madiyina.

²Kuate tuku pasa mayenu kile prote ta o buk Kuate nu wam ta prowamŋgat ŋga nuŋe tuan taŋgo saninŋina le dir pasa kuyarke likinaig.

³Pasa mayenu ta nuŋe Kiŋo nuŋe tuku. Nu taŋgo mayok kina ta David tuku ndare mbolŋge mayok kina. ⁴Nu Kuate ndoŋ ndindo minnaik ta nu kumna sulumba maŋ aboŋga tiŋga Kuate tuku Kiŋo minna ta kilimok mayok kina. Kuate tuku Kiŋo ta nu sinŋine Suŋgo Yesus Kristus. ⁵Nu ake sinaŋ ye make pilmba aposel minam tuku ye tuku nyu te-mayokna. Kasomok mbal ŋakmba Kristus tuku pasa ismba son ŋga dubiwaig le nu

tuku nyu tanjo ñakmba ñgamukñge sunjokuwa nga nu aposel piro ta ye sina. ⁶Kuate nu tane kasomok mbal turmba Yesus Kristus tuku mbal minam tuku wikina.

⁷Tane Romñge mine likade siñgine Mam Kuate nu tane nuñe mbal minam tuku maditingina ta ye tane ndon pasatam prowet. Siñgine Mam Kuate nu tane tuku kume purmba minit. Nu nale siñgine Sunjo Yesus Kristus ndon tane make patika ñgamunjal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Paulus nu Rom kambim tuku wamdusmba minna

⁸Tane Yesus Kristus tuku son mayede le kilke mbol mbal ñakmba isig. Ye ta tuku gare-gareka Yesus Kristus tuku nyu mbolñge yiñe Mbara tuku nyu te-duñget. ⁹Ye Kuate tuku piro tanjo minet sulumba nuñe Kiño tuku pasa kukliwam tuku yiñe wamdus ñakmba pilet. Ye pasa satinjet te yabri tingge nda ta Kuate nu kila. Ye yabañet ait ñakmba mbolñge tane gilai ndañget. ¹⁰Kuate nu ndin ande tumyuwa le ye tane tugum prowam tuku nu yabañmba minet. Ye ait kuennu tane tugum prowam tuku tairñget. ¹¹Ye tane tugum promba Tukul Guwa tuku sanjri afu tingi le tane sanjri tingap nga ye wamdus sunjo ñak minet. ¹²Ye pro tane tuku ñgamunjal son kanjermba ye mata wamdus bul seryuwa le sine ñakmba siñgine ñgamunjal son manau mbolñge ñgamunjal mukuk munju ninje-ninjekube.

¹³Tira kame, tane ye tuku wamdus te kila palpe. Ye tane Rom mbal tugum prowam tuku ait sunjomba iduset ta wam afunje ye tuku ndin tukulde le ye tane tugum pro ndawet. Ye kasomok mbal afu tugumñge piroken sulumba alonu kanjerken tanjamba ye tane ñgamukñge alonu tanjan kanjerkam tuku idusmba tane tugum prowam saket. ¹⁴Tanjo ñakmba pasa mayenu isam tuku piro ta ye tuku wai mbolñge minit. Tumbran sunjo mbolñge minig mbal, yamban mbal, kila sugo ñak mbal, kila kugatok mbal nane ñakmba pasa mayenu isam tuku ta ye tuku piro. ¹⁵Ta tuku ye tane Rom mbal mata pasa mayenu tingam tuku wamdus sanjrinu pilet.

¹⁶Ye Kristus tuku pasa mayenu tuku wamdus sunjokanu ñak minet. Pasa ta tanjo turkam tuku sanjri ñak. Ima nu pasa mayenu ismba Yesus Kristus tuku son ñgate ta Kuate nu tanjo ta tuku muskil te-tiwe tuwit. Ambonja Zu mbalñge ndo. Kile kasomok mbal turmba. ¹⁷Pasa mayenu tanje Kuate nu tanjo tinjeknu kile-mayokkate ndin ta tumsinjit ta teñenmba. Ande nu Kuate am mbolñge tinjeknu mayok kinit ta nu Kuate tuku sanjri tomba tingam tuku wam ta mbolñge tugu pilmba ka ñgamunjal son sanjri tingate ta ndin not. Kuyar pasa wam ta tuku teñenmba sakate.

Tanjo nane Kuate tuku sanjri tomba tinga nu am mbolñge tinjeknu mayok kinig mbal nanenje ndo abo ñak minmba minamñgaig ñgate.

Habakuk 2.4

Taŋgo tuku mbar maŋau

¹⁸Nane Kuate pitaimba maŋau ŋaigonu kade sulumba tugusek pasa peumba minig mbal Kuate nu samba mbolŋge nane tuku wam ŋaigonu ta tuku gubra suŋgo ŋak minit ta kilimok tumningit. ¹⁹Kuate tuku maŋau magenu ta taŋgo kila palmbim tuku minig. Kuate nu wam ŋaigonu kade mbal ta tugusemba tumningit le kila pilig. ²⁰Nu kilke te wakeina le nuŋe maŋau kilimok mayok kina le taŋgo nane katesenaig. Nu agaŋ ndende kile-mayokkina ta sine kaŋgerka Kuate tuku wam kaŋger ndakeg ta kila patikeg. Nu Mbara Suŋgo Ndindo saŋgri ŋayo minmba minit ta sine kila mineg. Wam ŋaigonu kade mbal ta nane mata kila minig tukunu nane naŋgine mbar te-ibeŋam kumuŋ kuga. ²¹Nane kila minig ta nu Mbara Suŋgo Ndindo ŋga nu tuku nyu te-du ndaŋgade. Nu wam ke likate ta tuku nu gare pasa ande sa ndade. Nane ŋgingŋan wamdus tumba nane wamdus tugusek kugatok ma make sinamŋge minig. ²²Nane naŋgine miroŋ payamka sine kila ŋak mbal ŋga sakade sulumba nane ŋgingŋan mbal ndo mayok kinig. ²³Nane taŋgo, sar umaŋ, agaŋmor, mbeŋ, kumig tuku agaŋ ta ŋakmba kanunu wakeika agaŋ kame ta mbariŋningig sulumba nane Kuate nu saŋgri suŋgo ŋak minmba minit ta nane nu idusmba mbariŋ ndade.

²⁴Nane Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Taŋate le nane naŋgine nzali ŋaigonu dubika wamdus kutur suŋgo tuku saŋgri kumnemŋge minig. Taŋamba nane naŋgine naŋgine ŋgarosu kikokam tuku maŋau ke likade. ²⁵Nane katesek Mbara pitaide ta tuku nane taŋade. Nane yabri wamdus dubimba agaŋ ndende Kuatenge wakeikina ta mbariŋniŋmba minig. Kuate nu agaŋ ndende wakeikina ta nane nu mbariŋ ndade. Nyu te-dunŋam tuku wam nu mbolŋge kumba minmba minam tuku minit. Son.

²⁶Nane taŋamba Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Taŋate le nane nzali ŋaigonu kikokam tuku maŋau saŋgri kumnemŋge minig. Pino kame nane taŋgo ndoŋ minam tuku maŋau ndinok ta mbilmba kiko maŋau ke likade. ²⁷Taŋgo kame nane pino ndoŋ minam tuku maŋau mbilmba taŋgo taŋgo ndo minam tuku ŋgamuŋgal kunde-kundeniŋgit le kiko maŋau ke likade. Naŋgine mbar ta tuku lafunu kumumbi naŋgine ŋgarosu mbol prode.

²⁸Nane Kuate nda kaŋgeranu sukde tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Taŋate le nane ŋgingŋan wamdus kutur suŋgo tuku saŋgri kumnemŋge minmba maŋau nda kam tuku ta ke lika minig. ²⁹Nane tuku mine mbar maŋau kumuŋganu ŋak minig. Nane wam ŋaigonu ke lika afu tuku agaŋ ndende kilam tuku piriride. Nane afu ake sinaŋ piti serniŋmba nane tuku mine maŋau tuku am kikoŋ tiŋgade. Nane afu bale faram idusde sulumba nane ndoŋ kualeyaukade. Nane yabri maŋau

kile-mayokka nane afu tuku nyu kile-iberjka mingge motmotkade. ³⁰Nane afu waje pasa ninggig sulumba Kuate kasurde. Nane afu tugumjge maim-maimka nanjine tumail te-dunja ngarusu payamkade. Nane wam najgonu kitek kam tuku tumtumde sulumba ina mam tuku mingge pitaikade. ³¹Nane wamdus tugusek te ndakade. Afu tuku wam nane ke maye ndade. Nane kume pur manau mape manau kugatok minig. ³²Manau najgonu tanjamba ke likade mbal nane kumam kumuŋ nga Kuate nu tukul pilna ta nane kila. Nane kila ta nane wam kame najgonu kusre ndaka kumba minig. Ta ndo kuga. Afunje tanjamba kade le kanjerka nane kumumbi kade nga sakade.

Kuate nu tanjo najkmba pileninjgamngat

2 ¹Ne afu mbarde le kanjerka nane mbarde ngate ta ne mata mbar tanjan naj tukunu ne manau tambi nane miroŋ ye une naj ngate. Ne tanjaka nane mbar te-iberjam tuku ndin tukulmba nane miroŋ pa mboljge pilit. ²Manau najgonu najkmba kuyarke likit ta tanjamba manau kade mbal Kuate nu lafunu ninggit. Nu mbar ndate kumumbi kate ta sine kila.

³Ne wam najgonu tanjamba ke likade mbal pileninjmba ne manau ndui ta kate ta Kuate nu pa se nda nga idus ndawa. ⁴Kuate nu ranjun mayenu nu ngan minmba pitik ndo mbar tuku lafunu tine ndakate. Ne Kuate tuku manau mayenu ta mbilmba wamdus mbar ndawa. Nu ne tuku mbar nda kanjeranu suke nda nga idus ndawa. Nu ne ngamunjal biye mbila nga tairnga ranjun mayenu tinit.

⁵Ne wamdus kareŋnu pilmba ngamunjal biye mbilam mbulit. Nane manau tambi ait sunjo tuku ne gubra tam tuku ngirman pilmba minit. Ait ta prowa le Kuate nu tanjo kumumbi pilenngate wam ta kilimok mayok kanjat. ⁶Tanjo najkmba manau ke likade ta nu kumumba lafunu ninjamngat. ⁷Nane afu samba mbolok nyu kilja abo tugu njayo ndangam tuku ta ndo idusde sulumba wamdus sanjrinu pilmba wam magenu ke likade mbal ta Kuate nu abo tugu minmba minam tuku ninjamngat. ⁸Nane afu nanjine ngarusu ndo idusmba tugusek pasa pitaide sulumba manau najgonu dubikade mbal ta Kuate nu nane tuku gubra sunjo tumba pa sunjo ninjamngat.

⁹Ait ta mboljge manau najgonu ke likade mbal piti kanjermba sinamanzer sunjo tamnngaig. Ambonga Zu mbal mboljge kasomok mbal turmba. ¹⁰Nane manau magenu ke likade mbal nane samba mbolok kilja, nyu sunjo, ngamunjal mukuk wam ta najkmba kilamnngaig. Ambonga Zu mbal mboljge kasomok mbal turmba. ¹¹Kuate nu tanjo najkmba mboljge manau tinjeknu ndo te-mayokte. Nu ande kusre ndate.

¹²Nane Moses tuku tukul kila minmba wam najgonu ke likade mbal nu nane tukul mboljge pilenja pa kumumbi ninjamngat. Nane Moses tuku

tukul gilai minmba wam ŋaigonu ke likade mbal nu tukul pasambi pile ndaŋga naŋgine mbar maŋaumbi pileŋga pa niŋguwa le ŋgisikamŋgaig. ¹³Moses tuku tukul pasa ise ndo kade mbal nane Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kine ndakade. Tukul pasa dubide mbal nane ndo Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig.

¹⁴Kasomok mbal afu Moses tuku tukul pasa gilai minmba naŋgine kilambi kamusmba tukul pasa taŋaŋ dubikanu sukde ta naŋgine miroŋ tukul ŋak. ¹⁵Tukul pasa ta naŋgine ŋgamuŋgal sinamŋge minit ta nane te-mayokde. Naŋgine pileŋgam tuku wam taŋge tukul tuku ma mbolŋge ndin mayenu tumningit. Tumniŋmba ait afu piti serniŋgit. Ait afu wamdus bulok niŋgit. ¹⁶Ye pasa mayenu kukliwet taŋge teŋemba tumsingit. Ait sungo prowa le Kuate nu Kristus Yesus mbolŋge taŋgo tuku wamdus kuirok ŋakmba pileniŋgamŋgat.

Zu mbal tuku mbar wamdus

¹⁷Ne ye Zu taŋgo ŋga sakate. Ye une taŋgo kuga ye Moses tuku tukul pasa ŋak ŋgate. Kuate nu ye tuku Mbara minit ŋga ne payamkate. ¹⁸Ne sakate: Afuŋge tukul pasa tumyinaig le ye Kuate tuku nzali ŋakmba kila minmba maŋau mayenu pileŋga kam kumuŋ ŋgate. ¹⁹Ye am tukulok mbal ndin tumninget. Wamdus ma make sinamŋge minig mbal ye bulu taŋaŋ kilŋaniŋget. ²⁰Ye wamdus tugusek kugatok mbal nane kile-tidiŋga wamdus gisleknu mbal tumninget ŋgate. Ne tukul pasa mbolŋge kila tugusek ŋakmba ŋak tukunu ne afu taŋamba turkam kumuŋ ŋga ne iduste.

²¹Ne afu tumningit ta ne naŋe ŋgaro tum ndate ŋga ye iduset. Ne nane kuayar ndawaig ŋga saniŋgit ta ne naŋe miroŋ kuayar ndate? ²²Ande tuku pino kuayar ndawaig ŋga saniŋgit ta ne naŋe miroŋ ande tuku pino kuayar ndate? Ne yabri mbara kanunu kaŋgerka ŋule paranate ta ne yabri mbara mbariŋam tuku wandek sinam kinit sulumba agaŋ afu kuayar ndate? ²³Ne ye Zu taŋgo ye tukul pasa ŋak ŋga payamkate ta ne tukul pasa ta lukamba Kuate tuku nyu ŋayo sili ndawet ŋga iduste? ²⁴Kuayar pasa tane Zu mbal tuku teŋemba sakate.

Tane tuku maŋau ŋaigonu mbolŋge kasomok mbal nane Kuate tuku nyu tumba ŋayo silide ŋga sakate. *Aisaia 52.5*

Kuate am mbolŋge ima nu Zu taŋgo ndinok

²⁵Zu taŋgo, ne ŋgaro pikit sulumba tukul pasa ŋakmba dubikate ta ŋgaro pikit maŋau ta alo ŋak. Ne tukul pasa lukamba minmba ne ŋgaro pikit maŋau ta Kuate am mbolŋge ŋgaro pike ndakanu taŋaŋ minit. ²⁶Taŋamba ndo kasomok taŋgo ande ŋgaro pike ndakate sulumba nu Kuate tuku tukul pasa dubikate ta nu Kuate am mbolŋge ŋgaro pikanu taŋaŋ minit. ²⁷Kasomok mbal nane ŋgaro pikam tuku maŋau kugatok

ta nane tuku afu tukul pasa dubide. Tane Zu mbal afu tukul pasa tuku waje njak minmba ngaro pikig manjau dubimba tane tukul pasa lukakade. Tane tuku mbar kasomok mbal ta mbolnje kilimok mayok kinig. ²⁸Ande nu ngarosu tuku manjau dubimba Zu tanjo mayok kinit ta nu Zu tanjo ndinok kuga. Ngarosu mbolnje ngaro pikig ta ngaro pike ndinok kuga. ²⁹Ande nu nuje ngamungal njakmba Kuate tuwit ta nu Zu tanjo ndinok. Tukul pasa dubimba ngaro pikig wam ta ngaro pike ndinok kuga. Tukul Guwa nu tanjo sinamnje pirokate ta nu ngaro pike ndinok njak minit. Ande nu Zu tanjo ndinok mayok kinit ta tanjonje nu tuku nyu te-du ndangade. Kuatenje nu tuku nyu te-dungate.

3 ¹Tane Zu mbal ye tuku pasa ta ismba ndanjmba idusde? Sine Zu tanjo mineg ta alo kugatok nga idusde? Ko ngaro pike manjau ake teg nga idusde? ²Kuga. Ye tanjamba idus ndawet. Kuate nu sine Zu mbal wam magenu sunjomba singina. Wam ande tejenmba. Nu nuje tukul pasa kulatkam tuku sine Zu mbal wai mbolnje pilna.

³Sine tuku mbutj afu pasa ta kulat ndakinaig le Kuate nu wamdus mbilmba wam afu kam sakina ta nu ke ndakate nga idusde? ⁴Sinja ye tanjamba idus ndawet. Kilke mbol mbal njakmba yabri tanjo ndo mayok kuwaig ta Kuate nu nuje tugusek manjau ta kusrewe nda. Kuyar pasa ande Kuate tuku tugusek wam ta tuku tejenmba sakate.

Ne pasa sakate ta mbolnje tuguseknu ndo mayok kinit.

Afunge ne tumba pasa mbolnje pilig ta ne nane tuku pasa lite.

Mune 51.4

Kuyar pasa ta tanjamba sakate.

⁵Sine manjau najgonu ke likeg ta mbolnje Kuate tuku tugusek manjau sunjomba kilimok mayok kinit. Sine wam ta idusmba Kuate nu singine manjau najgonu keg le lafunu singit ta sine nu mbarte nga sakam kumu e? i ... Sine tanjamba sa ndakube. Wamdus ta tanjo tuku nginngan wamdus ndo. ⁶Kuate nu lafunu kumumbi singe ndakate kande nu sine kilke mbol mbal pilesingam tuku mine ndakate kande.

⁷Tane ndanjmba idusde. Ye yabri pasa ndo saki le Kuate tuku manjau tinjeknu kilimok mayok kuwa sulumba nu tuku nyu sunjokuwa. Ye wam ta idusmba Kuate nu ye une tanjo kuga nga pa se nda nga sakam kumu e? ⁸i ... Tanjamba kande sine manjau najgonu kube le wam magenu kilimok mayok kuwaig. Yabri mbal afu ye tanjamba pasa kukliwanu nga saka ye tuku nyu njayo silide. Kuate nu mbal ta kumumbi pa ningamngat.

Tanjo tinjeknu ande mine ndakate

⁹Sine Zu mbal kasomok mbal linijmba mine mayenu sinamnje mineg nga idusde e? Kuga. Sine Zu mbal kasomok mbal sine njakmba une tuku sanjri kumnemnje minmba pa tam tuku mineg ta ye buk tane tumtingit. ¹⁰Kuyar pasa wam ta tuku tejenmba sake likate.

- Tango tiṅreknu ndindo ande mine ndakate. *Mune 143.2*
- 11 Kuate kila pile mayewanu ande mine ndakate.
Nu sotanu ande mine ndakate.
- 12 Tango ḡakmba ndin mayenu kusremba tigliu taṅaṅ mayok kinig.
Tango ndindo ande maṅau tiṅreknu ke ndakate. *Mune 14.1; 53.1*
- 13 Nane tuku ḡinfok kilke burok talok minit le tango mindesinṅ meṅga
mundur mayok kinit taṅaṅ.
Nane yabri pasa ndo kile-mayokkade.
Nane tuku miṅge mbolṅge kame mbeṅ tuku mbai sumbi minig
taṅaṅ. *Mune 5.9; 140.3*
- 14 Nane gubra tumba kasur pasa ndo sakade. *Mune 10.7*
- 15 Nane pitik ndo taṅgo tuku ndare kutuwam idusde.
- 16 Nane kine promba wam ḡakmba ḡaigo siglikade le sinamanzer
suṅgo mayok kinig.
- 17 Ṳgamuṅgal mukuk wamdus bulok minam tuku maṅau ta nane gilai.
Aisaia 59.7
- 18 Nane Kuate idus ndamba nu tuku nyu kurau ndakade. *Mune 36.1*
- Kuyar pasa nu taṅamba sake likate.
- 19 Tukul pasa nu wam afu dubikam tuku sakate ta nu kumnemṅge
minig mbal dubikam tuku sakate. Wam ta tuku ande nu nuṅe mbar te-
ibeṅam kumuṅ kuga. Sine ḡakmba une taṅgo mayok ka Kuate tuku pa
tam tuku mineg. 20 Ande nu tukul pasa dubimba nu Kuate am mbolṅge
tiṅreknu mayok kine nda. Tukul pasa nu taṅgo ḡakmba tuku une ndo te-
mayokmba tumniṅgit.

Kuate nu sine tiṅreknu kile-mayokkate

21 Tango tiṅreknu mayok kambim tuku ndin Kuate nu buk te-mayokna
ta tukul pasa mbolṅge ndin ta mayok ndakina. Moses tuan taṅgo ḡakmba
ndin ta tuku kuyarke likinaig ta teṅenmba. 22 Sine Yesus Kristus tuku
kume tuku saṅgri tomba tiṅgeg mbal Kuate am mbolṅge tiṅreknu mayok
kinig. Nu sine son ḡgeg mbal ḡakmba tiṅreknu ḡgate. Sine ndin kise kise
mbolṅge mayok nda kinig.

23 Sine ḡakmba une maṅau ke likeg sulumba Kuate am mbolṅge
denkanu mineg. Ta tuku sine nu ndoṅ tumawam kumuṅ kuga le 24 Kristus
Yesus nu sinenu ḡga kumna sulumba siṅgine muskil kile-tidiṅge siṅgina.
Wam tambi Kuate nu piya kugatok ake sinaṅ sine make patika tiṅreknu
kile-mayokkate. 25-26 Nu taṅgo ndoṅ ḡgamuṅgal mukuk minam ḡga nu
Kristus Yesus nane ḡakmba am mbolṅge kumam tuku pilna le nu nuṅe
ndare kutuna. Sine nu tuku kume tuku saṅgri tomba tiṅgeg mbal kile
Kuate ndoṅ tumaweg. Nu buk ḡgan minmba taṅgo tuku une lafunu
niṅge ndakina ta nu tiṅreknu minit ta ḡgumneṅga kilimok te-mayokmba
taṅgo tuku une saukam tuku ndin kumumbi wakeina. Taṅamba kile nu

tiñreknu minit sulumba sine Kristus tuku son ngeg mbal tiñreknu ngam kumuñ.

²⁷Sine wam ande payamkam kumuñ e? Siñka kumuñ kuga. Ta ndañam? Sine wam afu ke likeg mañau ta mbolñge ndo sine payamkam kumuñ. Sine Yesus Kristus tuku kume tuku sañgri tomba tiñgam tuku mañau mbolñge payamkam kumuñ kuga. ²⁸Tañgo ande nu tiñreknu mayok kinit ta nu Yesus Kristus tuku kume tuku sañgri tomba tiñgate wam ta mbolñge tañate ta sine kila. Tukul pasa mbolñge ande nu tiñreknu mayok kine ndakate.

²⁹Kuate nu Zu mbal tuku Mbara ndo mine ndakate. Kasomok mbal tuku turmba minit. ³⁰Nu sine ñakmba tuku Mbara Ndindo minit. Nu sine ngaro pikeg mbal Yesus tuku kume tuku sañgri tomba tiñgeg wam ta mbolñge tiñreknu kile-mayokkate. Tañamba ndo tane ngaro pike ndakade mbal Yesus tuku kume tuku sañgri tomba tiñgade wam ndui ta mbolñge ndo tiñreknu kile-mayokkate.

³¹Siñgine ngamuñgal son mañau tañge tukul pasa te-site nga idus ndawap. Kuga. Siñgine ngamuñgal son mañau tañge tukul pasa sañgri pilete.

Abraham tuku son mañau kañgerap

4 ¹Sine tuku mbuñ Abraham sine nu tuku ndañkube. ²Abraham nu wam magenu ke likina ta mbolñge tiñreknu mayok kina kande nu payamkam kumuñ kande. Nu tiñreknu mayok kina ta nuñe wam kame ta mbolñge kuga. Ta tuku nu Kuate am mbolñge payamkam kumuñ kuga. ³Kuyar pasa nu Abraham tuku teñenmba sakate.

Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku sañgri tomba tiñgina le Kuate nu tuku ngamuñgal son ta kañgermba nu taño tiñreknu ngina. *Mulum Pasa 15.6*

⁴Sine pirokeg sulumba piyanu teg ta ake te ndakeg. Siñgine piro mbolñge teg. ⁵Tañamba ndo sine piro ndaka Kuate nu une taño tiñreknu kile-mayokkate nga nu tuku sañgri tomba tiñgeg le wam ta mbolñge ndo Kuate nu sine tuku ngamuñgal son ta kañgermba sine tiñreknu ñgate. ⁶Kuate nu taño ande kañgermba nu tiñreknu ñgate ta nuñe wam ke likate ta idusmba tañamba sa ndakate tukunu taño ta nu gare ñak minit nga David nu teñenmba kuyarna.

⁷Suño nu tane tuku une sauke tiñgit mbal tane gare suño ñak minig.

⁸Nu tane kile-tidiña tañgine une tuku pile ndatiñgit tukunu tane gare torde. *Mune 32.1*

David nu tañamba kuyarna.

⁹Sine ngaro pikeg mbalñge ndo gare ta tamñgig nga idusde e ko nane ngaro pike ndakade mbal turmba gare ta tamñgaig nga idusde? Abraham

nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tango tiŋreknu ŋgina ta sine ŋakmba kila mineg. ¹⁰Ame wam mbolŋge Kuate nu Abraham tiŋreknu ŋgina. Nu Abraham tiŋreknu ŋgina ta nu buk ŋgaro pikna e ko nu pike ndakina? Nu ŋgaro pike ndakina le nu Abraham tiŋreknu ŋgina. ¹¹Nu ŋgaro pike ndakina ait mbolŋge nu Kuate tuku son ŋgina le Kuate nu tango tiŋreknu ŋgina. Wam ta te-mayokam tuku nu ŋgaro pike maŋau ta tina. Ta tuku nane ŋgaro pike ndaka Kuate tuku sangri tomba tiŋgade mbal ŋakmba nane Abraham tuku mbuŋ minig. Kuate nu mbal ta nane Abraham ndoŋ tiŋreknu ŋgate. ¹²Taŋamba ndo sine ŋgaro pikeg mbal Kuate tuku sangri tomba tiŋgeg sulumba ndo Abraham tuku mbuŋ mineg. Abraham nu ŋgaro pike ndakina ait mbolŋge nu Kuate tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tiŋreknu ŋgina.

Kuate tuku wam magenu kilam tuku ndin

¹³Kuate nu Abraham nuŋe mbuŋ kame ndoŋ kilke tugu ŋakmba niŋgam tuku pasa saniŋgina ta nane tukul pasa dubikinaig tukunu nu pasa ta sa ndaniŋgina. Nane Kuate tuku sangri tomba tinginaig le nu nane tuku ŋgamuŋgal son kaŋgerka nane tiŋreknu ŋga kilke tugu niŋgam tuku saniŋgina. ¹⁴Tukul pasa ŋakmba kumumbi dubide mbal Kuate tuku wam magenu kilam tuku minwaig ndeta sine Kuate tuku sangri tomba tiŋgeg wam ta alo kugatok. Taŋamba kande ande nu wam magenu ta kilam tuku mine ndakate kande. ¹⁵Ta ndaŋam? Tukul pasa nu tango kilmba pa ndo niŋgit. Tukul pasa mine ndakuwa ta tango nu tukul luka ndate.

¹⁶Nane Kuate tuku sangri tomba tiŋgade mbal nane nu tuku wam magenu kilam tuku minig. Nu ake sinaŋ sine make patika piya kugatok siŋgit. Nu taŋate tukunu nu wam magenu Abraham nane niŋgam tuku saniŋgina ta Abraham tuku mbuŋ ŋakmba kilam tuku minig. Tukul kumnemŋge minig mbal ndo kuga. Nane Abraham taŋaŋ Kuate tuku sangri tomba tiŋgade mbal ŋakmba kilam tuku minig. Abraham nu sine ŋgamuŋgal son ŋgeg mbal ŋakmba tuku mbuŋ minit. ¹⁷Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ne tango kuasmbi suŋgomba tuku mbuŋ naŋgine minamŋgat ŋgate.

Mulum Pasa 17.5

Abraham nu Kuate tuku pasa ta ismba son ŋgina tukunu nu taŋamba Kuate am mbolŋge siŋgine mbuŋ mbuŋ mayok kina. Mbara ta nu kumanu mbal kile-tidiŋga abo niŋgit. Agaŋ afu mine ndakade ta nu nuŋe pasambi kile-mayokkate. ¹⁸Kuate nu teŋenmba Abraham sana.

Ŋgumnemŋga ne tuku ndare mbolŋge mbuŋ gudommba mayok kaŋgaig ŋgina.

Mulum Pasa 15.5

Pasa ta alonu mayok kambim tuku ndin mine ndakina le nu Kuate tuku pasa ta ismba son ŋga alonu tairŋga minna ma ma ŋgumnemŋga nu kilke mbol mbal ŋakmba tuku mbuŋ mbuŋ mayok kina.

¹⁹Abraham nu buk yar 100 patukina le nuŋe n̄garosu tuku saŋgri kugana. Piyo nuŋe Sara nu mata kiŋo tam kumuŋ kuga. Nu niŋkina. Abraham nu wam pitinu ta idusmba Kuate nu kam kumuŋ n̄ga nuŋe son maŋau ta kusre ndana. ²⁰Nu Kuate talawam tuku wamdus kugatok tukunu Kuate nu pasa saŋgrinu sana ta nu wamdus tero ndakina. Nu Kuate tuku nyu te-duŋga minna le ma ma nuŋe n̄gamuŋgal son ta maŋ suŋgoka saŋgri tiŋgina. ²¹Kuate nu wam kam tuku pasa saŋgrinu sana ta nu siŋka wam ta kamŋgat n̄ga saka minna le ²²Kuate nu Abraham tuku n̄gamuŋgal son ta kaŋgermba nu tiŋreknu n̄gina.

²³Kuate nu Abraham tiŋreknu n̄gina pasa ta Abraham tuku ndo sa ndakate. ²⁴Sine tuku turmba sakate. Kuate nu siŋgine Sun̄go Yesu Kristus kumna le te-tina ta sine nu tuku saŋgri tomba tiŋgeg mbal Kuate nu sine mata tiŋreknu n̄gamŋgat. ²⁵Sine tuku une saukam tuku Kuate nu Yesu kumwa n̄ga pilna le nu kumna. Sine nu am mbolŋge tiŋreknu mayok kambim tuku Kuate nu Yesu te-tina le aboŋga tiŋgina.

Kuate nu sine tiŋreknu n̄gate

5 ¹Sine Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgeg wam ta mbolŋge Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinge. Taŋaweg le siŋgine Sun̄go Yesu Kristus mbolŋge Kuate nu sine ndoŋ wamdus mukuk minit. ²Kristusŋge ndin wakeina le sine Kuate nu ake sinaŋ make patikate maŋau ta sinamŋge mineg. Kile sine Kuate tuku kilŋa tamŋgig n̄ga minde-mindeka gare ŋak mineg. ³Ta ndo kuga. Piti afu sine mbolŋge prowe likade le sine ta tuku mata gare ŋak mineg. Sine siŋgine piti kugrakube le siŋgine n̄gamuŋgal son saŋgrinu mayok kaŋgat ta sine kila. ⁴N̄gamuŋgal son saŋgrinu mayok kuwa le sine wam ŋakmba kumumbi kam tuku mayok kaŋgig. Taŋamba sine Kuate minde-mindeka gare ŋak minamŋgig.

⁵Sine Kuate minde-mindeka gare ŋak mineg ta sine siŋka kikosiŋge nda. Kuate nu Tukul Guwa sine sinamŋge pilit le nu sine tuku kume purte ta lato lato te-mayokmba tumsiŋgit le kamuseg.

⁶Sine siŋgine miroŋ n̄garosu turam tuku saŋgri kugatok mingeŋ le Kristus nu pro sine une ŋak mbal tuku kumna. ⁷Sine taŋgo tuku maŋau ta siŋka kise. Taŋgo ande nu taŋgo mayenu ande turmba kumam tuku ta mata wam bada n̄ga iduseg. Taŋgo ndui ndui ndo nane taŋgo raŋgun mayenu turam tuku naŋgine kuru kuru maŋau te-ibeŋmba kumam kumuŋ. ⁸Sine taŋgo une ŋak mingeŋ le Kuate nu sinenu n̄ga Kristus pilna le nu sine tuku kumna. Wam ta mbolŋge Kuate nu sine tuku suŋgomba kume purmba minit ta te-mayokmba tumsiŋgit.

⁹Kristus nu kumna wam suŋgo ta mbolŋge sine tiŋreknu mayok kinge tukunu kile sine nu mbolŋge Kuate tuku gubra laipmba nu ndoŋ wamdus mukuk mineg. ¹⁰Sine Kuate ndoŋ n̄gueu mingeŋ ta nuŋe Kiŋo

nuŋe kumna wam suŋgo ta mboŋge sine Kuate ndoŋ tumageŋ. Taŋamba kile Kuate nu nuŋe Kiŋo nuŋe tuku abo mine maŋau mboŋge sine tuku muskil kile-tidingamŋgat. ¹¹Ta ndo kuga. Singine Suŋgo Yesus Kristus nu sine kilmba Kuate ndoŋ tumana le wam ta mboŋge kile sine Kuate ndoŋ gulab mayemba nu ndoŋ gare-gareka mineg.

Paulus nu Adam le Kristus tuku sakina

¹²Taŋgo ndindo mboŋge une maŋau kilke mboŋge mayok kina le une maŋau ta mboŋge kume maŋau prona. Taŋgo ŋakmba unekinaig tukunu kume maŋau taŋgo ŋakmba mboŋge kumuŋgina. ¹³Moses tuku tukul pasa pro ndana le une maŋau kilke te mboŋge minna. Minna ta tukul pasa mine ndakina tukunu nane pasa mboŋge ti ndaŋginaig. ¹⁴Pasa mboŋge ti ndaŋginaig ta Adam minna ait mboŋge kume maŋau nu tugu pilmba nane ŋakmba kulatka minna le ka Moses tuku ait prona. Adam nu tukul lukakina sulumba kumna. Nuŋe ndare nane Adam taŋaŋ tukul luka ndakinaig ta nane mata uneka kume likinaig.

¹⁵Adam nu ande ŋgumneŋga prowamŋgat ta kubena. Kuate nu wam mayenu piya kugatok singina ta Adam nu unekina wam ta limba siŋka kise. Taŋgo ande tuku une maŋau mboŋge taŋgo ŋakmba kume likinaig ta taŋgo ande Yesus Kristus tuku wam mayenu mboŋge Kuate nu taŋgo ŋakmba tursiŋgit. Nuŋe ake sinaŋ make patikate wam mboŋge Kuate nu wam mayenu piya kugatok taŋgo ŋakmba mboŋge lato lato pilit. ¹⁶Kuate nu piya kugatok wam mayenu siŋgit le wam mayok kinig ta nu Adam tuku une maŋau mboŋge wam mayok kinaig ta liniŋmba siŋka kise. Taŋgo nu unekam nduina le pileŋgam tuku wam mayok ka ŋgisikam tuku maŋau te-mayokna. Une maŋau gudommba mayok ke likinaig le Kuate tuku wam mayenu piya kugatok ta mayok ka muskil kile-tidingam tuku maŋau te-mayokna. ¹⁷Taŋgo andeŋge unekina le nu mboŋge kume maŋau mayok ka gabat suŋgo minna ta Kuate nu sine make patikina wam ta mboŋge sine piya kugatok tiŋreknu mayok kageŋ. Ta tuku sine taŋgo ande Yesus Kristus mboŋge abo ŋak minmba gabat sugo taŋaŋ mayok kaŋgig.

¹⁸Taŋgo andeŋge unekina le ŋgisikam tuku maŋau ta taŋgo ŋakmba mbol kumuŋgina. Taŋamba ndo taŋgo ande nu wam tiŋreknu kumumbi te-mayokna le maŋau tiŋreknu mayok ka abo ŋak minmba minam tuku maŋau taŋgo ŋakmba mbol kumuŋgina. ¹⁹Taŋgo andeŋge Kuate tuku miŋge pitaina le taŋgo ŋakmba une mbal mayok kinaig. Taŋamba ndo taŋgo andeŋge Kuate tuku miŋge dubi mayena le taŋgo gudommba tiŋreknu mayok kinaig.

²⁰Tukul pasa mayok kina le tukul lukawam tuku maŋau suŋgokina. Une maŋau tugeka suŋgokina ta Kuate nu ake sinaŋ make patikina wam ta une maŋau ta limba suŋgo ŋayona. ²¹Kume maŋau sinamŋge uneneŋge

tango kulatka minna. Tanjamba ndo kile mañau tiñreknu sinamñge Kuate nu ake sinañ make patikate wam tanje tango kulatka minit. Tanjamba kulatka minwa le ma ma siñgine Sunjo Yesus Kristus mbolñge abo tugu minmba minam tuku tamñgig.

Sine Kristus ndoñ kumanu tajañ kumgeñ

6 ¹Sine kile ndañmba sakube. Kuate nu ake sinañ tango make patikate mañau ta sunjomba kilimok mayok kuwa nga sine mañau ñaigonu kumba minbe e? ²i ... Ye tanjamba idus ndawet. Sine une mañau nduiye kusremba kumanu tajañ kumgeñ mbal kile siñgine mine ta une mañau mbolñge minam kumuñ kuga. ³Sine kule pisne tumba Kristus Yesus ndoñ ulendikigeñ mbal sine kule pisne tigeñ ta Kristus ndoñ kumanu tajañ kumgeñ wam ta tane kila. ⁴Sine kule pisne tumba Kristus ndoñ kumanu tajañ kumgeñ ta nane sine nu ndoñ ñgukanu tajañ ñgukinaig. Tanjanaig ta Mam Kuatenge nuñe sañgri sunjo tambi nu te-tina le sine nu ndoñ aboñganu tajañ aboñgigeñ sulumba mine kitek mayenu mbolñge mineg.

⁵Sine Kristus ndoñ kumanu tajañ kumgeñ ta nu ndoñ ulendikigeñ. Sine nu ndoñ tinjanu tajañ tinja nu ndoñ ulendika abo kitek ñak mineg. ⁶Ñgarosu une mañau ñak te te-simba sine une tuku piro mbal mañ mine ndakube nga wamduis ambokok ta Kristus ndoñ ail kazrai mbolñge daññganu tajañ daññginaig wam ta sine kila. ⁷Tango nu kumit ta une mañaunje nu mañ kulat ndakate. Nu siñka muskil te-tite. ⁸Sine Kristus ndoñ kumanu tajañ kumgeñ tukunu sine mata nu ndoñ abo ñak minmba minamñgig wam ta sine kila mineg. ⁹Kristus nu buk kummba tinjina. Kile nu abo ñak minit ta mañ kume nda. Kume mañaunje nu mañ kulatke nda. ¹⁰Nu kumna ta une tuku sañgri nduiye kusremba kumna. Kile nu abo ñak minit ta nu Kuate tuku nyu te-dungam tuku minit. ¹¹Tane Kristus Yesus ndoñ ulendikade tukunu tanjine miroñ tuku teñenmba idusap. Tane une tuku sañgri nduiye kusremba kumanu tajañ kumnaig sulumba kile abo ñak minmba Kuate tuku nyu te-dungam tuku minig.

¹²Tane une mañau pitaiwap le nu mañ tane kulat ndakuwa le tanjine ñgarosu tuku nzali ñaigonu dubi ndakap. ¹³Une mañau sañgri pilewam tuku tanjine ñgarosu inum inumnu une tuku piro agañ tajañ pati ndakap. Tane kummba tinja abo ñak minig mbal tajañ minig. Ta tuku mañau mayenu sañgri pilewam tuku tanjine ñgarosu inum inumnu Kuate tuku piro agañ tajañ patikap. ¹⁴Tane tukul pasa sinamñge mine ndakade. Kuate nu ake sinañ make patikate mañau sinamñge minig. Ta tuku une tuku sañgriñge tane kulat ndakuwa.

Piro tango mayenu tuku yaba pasa

¹⁵Kile sine ndañkube. Sine tukul pasa sinamñge mine ndaka Kuate nu make patikate wam sinamñge mineg tukunu sine wam ñaigonu ndo kube

e? i ... Ye tañamba idus ndawet. ¹⁶Tane ande tuku wamdus dubiwam tuku tañgine ñgarosu pilig ta tane nu tuku piro tañgo tañaj mayok kinig ta tane kila. Tane une mañau tuku piro mbal minap ta tane ñgisikamñgaig. Tane Kuate tuku miñge kumnemñge minap ta nu tane tiñreknu kile-mayokkuwa le abo ñak minamñgaig.

¹⁷Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tane buk une tuku piro mbal minnaig le afuñge tugusek pasa tumtinginaig ta kile tañgine wamdus ñakmbambi dubide. ¹⁸Tane une mañau tuku sañgrinje ndaleka minna le nu tane muskil kile-tidingina le kile tane mañau tiñreknu tuku piro mbal tañaj minig. ¹⁹Ye tane mañau tiñreknu tuku piro mbal ñga satinjit ta tane wamdus pulutingam tuku ndo satinjit. Tane nu tuku piro mbal kuga. Tañgine wamdusmbi nu dubide. Tane o buk tañgine ñgarosu inum inumnu kutur mañau tuku piro agañ patikinaig sulumba wam ñaigonu lato lato kumba minnaig. Tañamba ndo kile tañgine ñgarosu inum inumnu mañau tiñreknu tuku piro agañ tañaj patikap sulumba Kuate tuku mbal purfeñnu mayok kape.

²⁰Tane buk une tuku piro mbal minnaig le mañau tiñreknuñge tane kulatkam kumuñ kuga. ²¹Tane une tuku piro mbal minmba mañau ke likinaig ta tuku kile kiko kamusde. Tane alonu ame agañ tinaig? Mañau tañge kumam tuku ndin ndo wakeite. ²²Kile tane une tuku sañgri kumnemñge mine ndakade. Kuga. Tane Kuateñge muskil kile-tidingina le kile tane nu tuku piro mbal minig. Tañamba tane Kuate tuku mbal purfeñnu mayok kinig sulumba abo ñak minmba minam tuku ndin mbolñge minig. ²³Une kumnemñge pirokade mbal nane piyanu kume mañau tade. Sine siñgine Suñgo Yesus Kristus tuku mbal Kuate nu piya kugatok abo tugu minmba minam tuku siñgit.

Tukul pasa le une mañau tuku pasa

7 ¹Tira kame, tane tukul pasa ñak minig mbal ye tane satinjamñgit. Tañgo abo minig ait mbolñge ndo tukul pasañge nu kulatka minit ta tane kila. ²Pino nu tañgo nuñe abo minwa le nu tukul pasa dubimba tañgo kise tam kumuñ kuga. Tañgo nuñe kumwa ta nu tañgo kilig tuku tukul ta kumnemñge mine ndakate. ³Nu tañgo nuñe kume ndakate le nu tañgo kise tate ta nu muñgu kilig tuku tukul pasa purte. Tañgo nuñe kumit ta nu tukul ta kumnemñge mine ndakate. Nu tañgo kise tuwa ta nu une ndakate.

⁴Tira kame, tañamba ndo tane ande tuku mbal minam tuku Kristus tuku ñgarosu mbolñge tane kumanu tañaj kummba tukul tuku sañgri kusrenaig. Ande nu kummba tiñgina ta sine nu tuku mbal mineg. Kile sine Kuate tuku mbal minmba nu tuku ñga wam magenu tiñreknu ndo kile-mayokkam tuku mineg. ⁵Sine buk kilke te tuku mañau mbolñge mingej le tukul pasañge ñgarosu tuku nzali ñaigonu tukulningina

tukunu une maŋau nu sine sinamŋe saŋgri tiŋga piroka kume maŋau te-mayokna. ⁶Tukul pasa tuku saŋgri sine kulatka minna ta kile sine kumanu taŋaŋ kumgeŋ sulumba nu tuku saŋgri kumnemŋe mine ndakeg. Kile sine maŋau ambokok mbolŋge tukul kumnemŋe minmba Kuate dubi ndaweg. Sine maŋau kitek Tukul Guwa mbolŋge Kuate dubiweg.

⁷Sine wam ta tuku ndaŋkube. Tukul pasa le une maŋau nale ndui ta ndo minik e? i ... Ye taŋamba idus ndawet. Ye tukul pasa mbolŋge ndo une tuku saŋgri ta kamusen ta teŋenmba. Tukul pasa ande sakate: Taŋgo tuku agaŋ kaŋgerka am kikoŋ ti ndaŋgap ŋgate. Tukul pasa ta mine ndakate kande ye am kikoŋ tiŋgam tuku maŋau ŋayonu ta kamus ndawet kande. ⁸Tukul pasa nu taŋamba sakate tukunu une maŋau nu tukul mbolŋge ndin kaŋgermba ye tuku ŋgamuŋgal sinamŋe am kikoŋ tiŋgam tuku maŋau kise kise kile-mayokkina. Tukul pasa mine ndakuwa ta une maŋau nu kumanu taŋaŋ minit. ⁹Ambonga ye tukul gilai ait mbolŋge ye abo ŋak minet ŋga idusen. Ye tukul kila pilen le une maŋau saŋgri tiŋga ye kumam tuku pilna. ¹⁰Tukul pasa nu abo minam tuku ndin tumyam tuku prona ta ye nu mbolŋge kume maŋau ndo te-siliken. ¹¹Tukul pasa ta mayok kina le une maŋau ye didikam tuku tukul mbolŋge ndin kaŋgermba ye didika tukul pasa tambi ye baleyina.

¹²Moses tuku tukul pasa purfeŋnu tiŋreknu mayenu ndo minit. ¹³Wam mayenu taŋge ye baleyina ŋga sakam kumuŋ e? i ... Ye taŋamba idus ndawet. Unenŋe nu wam mayenu ta tumba ye baleyina sulumba nuŋe maŋau ŋayonu ta te-mayokna. Tukul mbolŋge une nu siŋka agaŋ ŋayonu ta kilimok mayok kinit.

Une tuku saŋgri

¹⁴Tukul pasa nu Tukul Guwa tuku saŋgri mbolŋge prote ta sine kila ta ye taŋgo tuku maŋau gisleknu ŋak minet tukunu ye une tuku piro taŋgo ndalekanu taŋaŋ minit. ¹⁵Ye wam ke liket ta ndaŋam saka ye taŋawet. Ye wam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye wam ŋule parak ta ndo ke liket. ¹⁶Ye wam nzali ndayate ta ke liket sulumba yiŋe maŋau tambi tukul nu kumumbi sakate ŋget. ¹⁷Ye wam ŋaigonu ke liket ta yeŋge kuga. Une nu ye sinamŋe minmba nuŋge wam ta ke likate. ¹⁸Ye taŋgo tuku maŋau gisleknu ŋak minet le wam mayenu ande ye sinamŋe mine ndakate ta ye kila. Ye wam magenu kam tuku wamduset ta ke fuguwet. ¹⁹Ye maŋau mayenu kam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye maŋau ŋayonu kam mbulet ta ye ket. ²⁰Ye maŋau mbulet ta ke liket ta yeŋge ke ndaket. Une nu ye sinamŋe minmba nuŋge kate.

²¹Wam ŋayonu mayok kinit ta teŋenmba. Ye wam mayenu ande kam nzaliyate sulumba ye wam ŋayonu ndo ket. ²²Yiŋe ŋgamuŋgal sinamŋe yiŋe pilewanu wamŋge Kuate tuku tukul pasa kumumbi sakate ŋga

tumyate ta ²³wam ŋayonu ande ye tuku ŋgarosu mbolŋge saŋgri tiŋga yiŋe pilewanu wam ta ndoŋ kame bumba minik le kamuset. Nu ye tumba une maŋau ye sinamŋge minit te kumnemŋge pilit le ye wam ŋaigonu ke liket.

²⁴A ... ye siŋka sinamanzer suŋgo ŋak minet. Yiŋe ŋgarosu tuku saŋgri mbolŋge ye kumam tuku minet te imange ye turyuwa. ²⁵Ese. Ye Kuate gare pasa suŋgo tuwet. Nuŋge siŋgine Sungo Yesus Kristus mbolŋge sine tursiŋmba muskil kile-tidiŋge siŋgit.

Ta tuku ye yiŋe pilewanu wamŋge Kuate tuku tukul kumnemŋge minet ta ye taŋgo tuku maŋau gisleknu ŋak minmba une maŋau kumnemŋge minet.

Tukul Guwa tuku saŋgri

8 ¹Sine Kristus Yesus ndoŋ ulendikey mbal sine pa tam tuku mine ndakeg. ²Sine nu ndoŋ ulendikey sulumba Tukul Guwa kumnemŋge mineg le nu une tuku saŋgri te-simba muskil kile-tidiŋge siŋmba abo mine maŋau siŋgit.

³Sine taŋgo tuku maŋau gisleknu ŋak mingeŋ tukunu tukul pasa nu sine tursiŋge fuguna ta Kuatenge nu sine turkina sulumba nu nuŋe Kiŋo kukulna le nu kilke mbolok une ŋak taŋgo taŋaŋ mayok ka Kuate tuku nzali dubimba une saukam tuku ŋgarosu kumam tuku pilna. Taŋana le Kuate nu kilke mbolok taŋgombi une tuku saŋgri kume serna. ⁴Ta tuku sine taŋgo tuku maŋau gisleknu kumnemŋge mine ndaka Tukul Guwa tuku nzali kumnemŋge mineg mbal sine tukul pasa am mbolŋge kumumbi mayok kinge.

⁵Nane taŋgo tuku maŋau gisleknu kumnemŋge minig mbal naŋgine wamdus taŋgo tuku wam mbolŋge ndo minig. Tukul Guwa tuku nzali kumnemŋge minig mbal naŋgine wamdus Tukul Guwa tuku wam mbolŋge minig. ⁶Ande nu nuŋe wamdus taŋgo tuku maŋau mbolŋge pilit ta nu ŋgisikamŋgat. Ande nu nuŋe wamdus Tukul Guwa mbolŋge pilit ta nu abo ŋak ŋgamuŋgal mukuk minamŋgat. ⁷Taŋgo tuku maŋau gisleknu kumnemŋge minig mbal nane Kuate tuku ŋgueu minig. Nane Kuate tuku tukul pasa kumnemŋge mine ndakade. Nane siŋka dubiwam fugude. ⁸Nane taŋgo tuku maŋau gisleknu kumnemŋge minig tukunu nane Kuate gare tambim kumuŋ kuga.

⁹Tukul Guwa siŋka tane sinamŋge minit ta tane nu tuku nzali kumnemŋge minig. Tane taŋgo tuku maŋau gisleknu kumnemŋge mine ndakade. Ande nu Kristus tuku Guwa kugatok ta nu Kristus tuku taŋgo kuga. ¹⁰Tane une maŋau ŋak tukunu ŋgarosu kumam tuku minig ta Kristus nu tane sinamŋge minit le tane tiŋreknun mayok ka ŋgamuŋgal abo tugu ŋak minig. ¹¹Yesus kumna le Kuatenge te-tina ta nuŋe Guwa tane sinamŋge minit. Nu tane sinamŋge minit tukunu nu Kristus Yesus

kumna le te-tina taŋamba ndo taŋgine kumig tuku ngarosu ta mata kile-tidiŋgamŋgat.

¹²Tira kame, sine taŋgo tuku maŋau gisleknu maŋ dubi ndakube. Nu sine kulat ndakate. ¹³Sine taŋgo tuku maŋau gisleknu kumnemŋge minbe ta sine nŋsikamŋgig. Sine Tukul Guwa tuku saŋgri mbolŋge ngarosu tuku maŋau kile-ibenŋka kume serniŋbe ta sine abo ŋak minamŋgig. ¹⁴Sine Kuate tuku Guwa tuku nzali dubiweg mbal sine Kuate tuku kiŋo kame mineg. ¹⁵Sine Tukul Guwa tigerŋ mbal sine piro mbal mayok ka kuru kuru wam mbolŋge pro ndageŋ. Kuga. Sine nu mbolŋge Kuate tuku kiŋo kame mayok ka ndek yiŋe Mam ŋga Kuate wikeg. ¹⁶Tukul Guwa nu sine sinamŋge tane kumumbi Mam ŋgade ŋga tumsiŋgit le sine Kuate tuku kiŋo kame mineg ta kila pileg. ¹⁷Sine kiŋo kame mineg ta Mam tuku agaŋ ndende kilam tuku mineg. Kuate nu sine tuku Mam tukunu sine Kristus ndoŋ nuŋe agaŋ ndende ta kilamŋgig. Kile sine ait te mbolŋge nu ndoŋ piti kuraweg ta sine nu ndoŋ kilŋa tamŋgig.

Sine gare sunŋo tamŋgig

¹⁸Kilŋa sunŋo sine mbolŋge mayok kaŋgat ta ye wam ta idusmba kile piti kuraweg te agaŋ fudiŋndo ŋget. ¹⁹Kuate nu kilke mbolŋge agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina ta nane Kuate tuku kiŋo kame mayok kambim tuku ait tairŋga mindesimba minig. ²⁰Aganŋ ŋakmba ta maŋau gisleknu mbolŋge pronaig. Nane naŋgine nzali dubimba taŋamba pro ndanaig. Kuate nuŋe nane kilmba maŋau ta kumnemŋge patikina ta nane nduiye taŋamba minmba minam tuku pati ndakina. ²¹Aganŋ kame ŋakmba ta kile ŋaigongam tuku maŋau kumnemŋge minig ta nane Kuate tuku kiŋo kame ndoŋ muskil kile-tidiŋge niŋgamŋgat. ²²Aganŋ ŋakmba ta pino kiŋo te-palmbim tuku rar kamuste taŋamba muskil te-tiwam tuku mindesimba wikaraumba minig ta sine kila. ²³Aganŋ kame ta ndo kuga. Sine Tukul Guwa ŋak minmba samba mbolok gare kamuseg mbal sine mata ngarosu tuku muskil te-timba Kuate tuku kiŋo kame mayok kambim tuku tairŋga ŋgamuŋgal sinamŋge wikaraumba mineg.

²⁴Kuate nu buk muskil kile-tidiŋge siŋgina le kile sine wam ta tuku alonu tairŋga minde mineg. Sine wam ande tairŋga minde mineg le nu prowa sulumba tumail pulusiŋguwa le maŋ nu tairŋge nda. ²⁵Sine wam ande tuku tumail pulu ndasiŋgit le sine wamdus saŋgrinu pilmba wam ta ndo tairŋga mineg.

²⁶Taŋamba ndo sine saŋgriknu mine ndakeg le Tukul Guwa nu sine sinzaŋsiŋgit. Kuate nu yabaŋ pasa ndaŋ nane kumumbi kade ŋga nzalite ta sine gilai mineg. Tukul Guwa nu sine tuku ŋgamuŋgal sinamŋge Kuate yabaŋam tuku ta sine tuku sunŋomba idusmba pasate fugumba malmbi ndo kate. ²⁷Kuate nu taŋgo tuku ŋgamuŋgal ŋakmba kaŋgerte ta nu Tukul Guwa tuku wamdus kila pilit. Tukul Guwa nu Kuate tuku nzali

dubimba nu tuku mbal tuku yabaŋte le Kuate nu nuŋe malmbi ndo ismba nu tuku wamdus kila minit.

²⁸Sine Kuate tuku kume pureg mbal nu nuŋe wamdus dubimba sine kilam tuku wikina. Wam kame kise kise sine mbolŋge prowe likade ta sine mine mayewam tuku ndo prode ta sine kila. ²⁹Kuate nuŋe Kiŋo ta kiŋo mulum minwa ŋga nu o buk sine kilam tuku madisingina ta nuŋe Kiŋo nuŋe tuku maŋau te-purbe ŋga idusna. ³⁰Taŋamba nu sine kilam tuku o buk madisingina mbal nu sine wikina. Nu sine wikina sulumba tiŋreknu kile-mayokkina. Sine tiŋreknu kile-mayokkina sulumba nyu sugu siŋgam tuku patikina.

Kuate tuku kume pur maŋau suŋgo

³¹Ye wam kame satingit ta tugunu teŋenmba. Kuate nu sine ndoŋ sailka minwa le imaŋge sine kile-iberŋkam kumuŋ? Kumuŋ kuga. ³²Nu nuŋe Kiŋo nuŋe mape ndamba sine tursiŋgam tuku kumwa ŋga pilna. Taŋamba kile nu nuŋe Kiŋo nuŋe mbolŋge wam ŋakmba siŋgit le sine ŋgamuŋgal mukuk ŋak mineg. ³³Kuate nuŋge sine tiŋreknu ŋgate. Ta tuku ande nu sine Kuateŋge madisingina mbal pasa mbolŋge patikam kumuŋ kuga. ³⁴Kristus Yesus nu sinenu ŋga kumna tukunu ande nu sine pa siŋgam tuku mine ndakate. Nu kumna wam ta ndo kuga. Kuate nu te-tina le nu tiŋgina. Kile nu Kuate tuku ndinam kumamŋge minmba sine tuku ŋga Kuate yabaŋmba minit.

³⁵Kristus nu sine tuku kume purmba minit ta imaŋge nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumuŋ? Piti ait, sinamanzer, afuŋge kasursiŋgig, gubak mineg, agaŋ denkanu mineg, kame agaŋ sine tugum prode, afu balesiŋgam bafude wam kame ta ŋakmba nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumuŋ kuga. ³⁶Kuyar pasa ande nu teŋenmba sakate.

Sine ne tuku mbal ait ŋakmba kumam tuku mineg.

Sipsip bale faram tuku pileŋgade taŋamba afu sine bale faram tuku pileŋgade ŋgate. *Mune 44.22*

³⁷Kristus nu sine tuku suŋgomba kume purte ta nu piti ŋakmba ta kugrakam tuku tursiŋgit le sine saŋgri ŋak mayok kineg. ³⁸⁻³⁹Ye siŋka son pasa satingamŋgit. Kuate nu siŋgine Suŋgo Yesus Kristus mbolŋge sine tuku suŋgomba kume purte ta saŋgri andeŋge nuŋe wamdus ta kuerkam tuku mine ndakate. Sine kumeg e ko abo mineg ta eŋel le guwa sugu sugu tuku saŋgri wam kame kile sine mbolŋge prode ko ŋgumneŋga prowamŋgaig agaŋ ndende samba le kilke mbolŋge mine likade wam kame sakit ta ŋakmbaŋge Kuate nu sine tuku kume purte wamdus ta kuerkam kumuŋ kuga.

Kuate nu nuŋe wamdus dubimba nuŋe mbal madiniŋgit

9 ¹Ye Kristus tuku taŋgo minet ta ye yabri pasa sa ndaket. Ye pasa satingamŋgit te siŋka son pasa. Tukul Guwaŋge pasa te siŋka son

pasa nga sayate le ye tane satinget ta tejenmba. ²Ye Zu mbal tuku piti sunjogoyate le ngamunggal rar kamusmba minet. ³Ye Kristus ndonj purka ngisikumba manjau tamba yiye ndare tuma turkam kumuñ kande ye wam ta mata iduset kande.

⁴Nane Israel tugu minig. Nane nuñe kiño kame minam tuku Kuatenge nane madiningina. Nu nane ndonj minmba minit. Nu nuñe pasa ta nane ndonj katna. Nane tukul pasa ñak. Kuate mbariñam tuku ndin nu nane tumningina. Nu wam magenu kam sakina ta nane ambonga ismba tinaig. ⁵Abraham Isak Yakob nane nane tuku mbuñ. Kristus nu ngarosu ñak mayok kina ta nu nane tuku ndare mbolñge mayok kina. Nu Kuate. Nu agañ ñakmba kulatka minit. Nyu te-dungam tuku wam ta nu mbolñge kumba minmba minam tuku minit. Son.

⁶Israel mbal nane Kuate tuku ndin pitaide tukunu Kuate nu wam kam saningina ta ke ndakate nga idus ndawap. Nane Israel tuku tugu ñakmba minig ta afu ndo Israel ndinok. ⁷Ta tuku Abraham tuku mbuñ ñakmba minig ta afu ndo nu tuku mbuñ ndinok. Kuate nu tejenmba Abraham sana.

Isak tuku ndare mbolñge ndo ne tuku mbuñ mayok kanğaig nga sana.

Mulum Pasa 21.12

⁸Pasa ta tugunu tejenmba. Sine ngarosu mbolñge Abraham tuku mbuñ mayok kinge mbal sine Kuate tuku kiño kame mayok nda kinge. Kuate nu pasa sanjrinu Abraham sana ta sine pasa ta mbolñge Abraham tuku mbuñ mayok kinge mbal ndo sine Kuate tuku kiño mayok kinge. Sine Abraham tuku mbuñ ndinok. ⁹Kuate nu Abraham tejenmba sana.

Yar ande si piyo nañe Sara nu kiño tuwa le ye siñka luka prowamngit ngina.

Mulum Pasa 18.10

¹⁰Ta ndo kuga. Iñgumneñga Rebeka nu siñgine mbuñ Isak ndonj kiño armba funjul sinamñge konkinaik. ¹¹Kiño armba ta pro ndamba wam magenu ko ñaigonu ke ndakinaik le nu o buk ande madina. Kuate nu tanjo madiniñgit ta nane wam ke likade mbolñge madi ndaniñmba nu nuñe wamdus ndo dubimba madiniñmba wikate. ¹²Nu nuñe manjau ta te-mayokmba Rebeka tejenmba sana.

Kiño mulum nu kiño ngumneñgamngat ta tuku miñge kumnemñge minamngat nga sana.

Mulum Pasa 25.23

¹³Kuyar pasa ande mbolñge Kuate tuku miñge tejenmba minit.

Yakob tuku ye kume puret ta Esau ye kasuret ngate.

Malakai 1.2

¹⁴Kuate nu nuñe nzali dubimba ande madimba ande pitaite ta nu wam kumumbi ke ndakate nga sakam kumuñ e? i ... Ye tanjamba idus ndawet.

¹⁵Kuate nu pasa te Moses sana le nu kuyar mbolñge kuyarna le minit.

Ye tanjo ande mapewam iduset ta ye nu mapewet.

Ye tanjo ande sinawam iduset ta ye nu sinawet ngate. *Kisim Bek 33.19*

¹⁶Ta tuku Kuate nu ande mapete ta tanjo tuku wamdus ko nuñe piro tuku mundu ta tuku nu mape ndate. Kuga. Nu nuñe wamdus sina tamba

ndo nu mapete. ¹⁷Kuate nu kuyar pasa ande mbolŋge Isip tuku gabat Farao tuku tejenmba sakate.

Ye ne mbolŋge yiŋe sanŋri te-mayoki le ye tuku nyu kilke mbol mbal iswaig nga ye ne gabat pilen ŋgate. *Kisim Bek 9.16*

¹⁸Ata. Kuate nu nuŋe nzali dubimba afu mapekate sulumba afu nuŋe pasa pitaiwam tuku wamdus karennu niŋgit.

¹⁹Kile tane tuku ande tejenmba ye kusnayamŋgat. Sine Kuate tuku nzali pitaiwam kumuŋ kuga ta ndaŋam saka Kuate nu taŋgo tuku gubra pilit nga ye kusnyuwa ta ²⁰ye tejenmba nu tuku pasa lafuwamŋgit. Ne ima le Kuate ndoŋ kualeyaukate. Kilke waim andeŋge nu taŋgo wakeite ta samba ne ndaŋam saka ye tejenmba wakeiyina nga sa ndate. ²¹Waim wakeikanu taŋgo ta nu kilke kilmba nuŋe nzali ndo dubimba agaŋ wakeikate. Nu kilke ndui tambi waim ande maditaknu wakeimba waim ande ake agaŋ patinu tuku wakeite.

²²Taŋamba ndo Kuate nu nuŋe nzali dubimba nuŋe agaŋ ndende mbolŋge wam afu kam kumuŋ. Nu une tuku gubra ŋak minmba nuŋe sanŋri suŋgo te-mayokmba ŋakmba tumningam tuku iduste ta nu ŋgan minmba pitik ndo ŋgisikam tuku minig mbal pa niŋge ndakate. ²³Nu nuŋe mapekate mbal mbolŋge nuŋe wam magenu lato lato patikuwa le ŋakmba kaŋgerwaig nga idusmba taŋate. Mbal ta nane nu ndoŋ gare ŋak minmba minam tuku Kuate nu o buk nane madiningina. ²⁴Kuate nu sine wike likate mbal tuku saket ta afu Zu mbal afu kasomok mbal.

²⁵Kuate nu tuan taŋgo Hosea mbolŋge nu kasomok mbal tuku tejenmba sakina.

Nane ye tuku mbal mine ndakade kuasmbi ta nane ye tuku mbal minamŋgaig. Mbal ta ye nane wamdus niŋge ndaken ta ye nane tuku kume purmba minamŋgit.

²⁶Ma ande tuku mbal nane Kuate tuku mbal kuga nga saken ta ye tane Kuate abo ŋak minit tuku kiŋo kame ŋgamŋgit. *Hosea 2.23; 1.10*
Kuate nu taŋamba sakina.

²⁷Tuan taŋgo Aisaia nu Israel mbal tuku tejenmba wi kuenka sakina.

Piyalŋge fulbul minig taŋaŋ Israel mbal burnu kumuŋ kuga ta ndui ndui ndo muskil kile-tidingam tuku wam tamŋgaig.

²⁸Kuate nu dal ndaka kilke te mbolŋge pitik ndo pasa nduiye te-timba lafunu pa niŋgamŋgat. *Aisaia 10.22-23*

²⁹Aisaia nu o buk pasa ande tejenmba sakina.

Samba mbolok mbal tuku Mbara nu sine tuku ndare afu mape ndakina kande sine Sodom le Gomora taŋaŋ kile mine ndakeg kande. *Aisaia 1.9*

Aisaia nu taŋamba sakina.

³⁰Ye tuan taŋgo kame tuku pasa satiŋgit ta tugunu tejenmba. Kasomok mbal nane tiŋreknu mayok kambim tuku ndin sota matuk tukul

ndakinaig ta nane Kuate nu kumuŋ ŋginaig sulumba Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinaig. ³¹Israel mbal nane tiŋreknu mayok kambim tuku tukul dubika matuk tukulka nane tiŋreknu mayok ndakinaig. ³²Ta ndaŋam? Nane tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu pilnaig ta naŋgine piro tuku saŋgri mbolŋge sotinaig. Kuate nu kumuŋ ŋga nu mbolŋge sote ndakinaig. Ndame ande taŋgo kupe daŋŋgade ta nane ndame ta mbolŋge bikekade. ³³Kuyar pasa nu teŋenmba sakate.

Ata. Ye Sion tumbraŋge ndame ande kupe daŋŋgam tuku pili le minamŋgat. Ndame suŋgo ta mbolŋge nane barinuŋgaig. Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋguwa ta nu tumail pulunŋgat ŋgate. *Aisaia 28.16*

Israel mbal ndin mayenu ŋgisinaig

10 ¹Tira kame, yiŋe mbal Israel nane muskil kile-tidiŋge niŋgam tuku ndin ta te-silikuwaig ŋga ye wamdus saŋgrinu pilmba Kuate yabaŋet. ²Nane Kuate dubi mayewam tuku ŋgamuŋgal kunde-kundeniŋgit ta nane ndin katese ndade. Ye nane tuku maŋau ta kila. ³Nane Kuateŋge ndo taŋgo tiŋreknu kile-mayokkate wam ta gilai minmba naŋgine saŋgrimbi tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu pilig. Nane Kuate nu taŋgo tiŋreknu kile-mayokkate ndin ndindo ta pitaide.

⁴Kristus mbolŋge tukul pasa kumna. Kile nu tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal nane Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig. ⁵Moses nu tukul pasa dubimba tiŋreknu mayok kambim tuku teŋenmba kuyarna.

Ande nu tukul pasa ŋakmba dubi mayewa ta nu abo ŋak minmba minamŋgat ŋgina. *Wok Pris 18.5*

⁶Kristus tuku kume mbolŋge tiŋreknu mayok kinit wam ta minde bada taŋaŋ kuga. Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ima nu samba mbol ambe kaŋgat ŋga idus ndawa ŋgate. *Lo 30.12*
Sine pasa tambi ande nu samba mbol kumba Kristus tumba ndekuwa le son ŋgam kumuŋ ŋganu sukeg. ⁷Ko ima nu kumanu mbal tuku tumbraŋ kaŋgat ŋga idus ndawap. Pasa tambi ande nu Kristus kumanu mbal ŋgamuŋge te-tiwa le son ŋgam kumuŋ ŋganu sukeg.

⁸Kristus son ŋgam tuku ndin minde bada taŋamba kuga. Kuyar pasa te ise tiwap.

Kuate tuku pasa tane tugumuŋge minit. Tane tuku miŋge mbolŋge ŋgamuŋgal sinamuŋge minit. *Lo 30.14*

Ata. Nu son ŋgam tuku minde bada kuga. Pasa tane tugumuŋge minit ta sine kukliweg. Tane Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgap ŋgeg not.

⁹Ne naŋe miŋgembi Yesus nu Suŋgo Ndindo minit ŋga te-mayokmba saka sulumba naŋe ŋgamuŋgalmbi Kuateŋge Yesus kumna le te-tina

ta ne son nga ta Kuate nu ne tuku muskil te-tiwe tanmbimngat. ¹⁰Sine ngamungalmi son ngeg le Kuatenge sine tinreknu ngate. Sine mingembi pasa ta te-mayokey le muskil kile-tidinge singit. ¹¹Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ande nu ndame ta tuku sangri tomba tinguha ta nu tumail pulunungat ngate.

Aisaia 28.16

¹²Sine Israel mbal tane kasomok mbal Sungo am mbolnge sine kise kise mine ndakeg. Nu sine jakmba tuku Sungo ndindo minit. Nane afu nu sinzaninguha nga nu wikade ta nu nane jakmba nuje rangun mayenu tamba sinzaningit. ¹³Kuyar pasa nu tejenmba sakate.

Nane afu Sungonge sinzaninguha nga wikade ta nu nane jakmba muskil kile-tidinge ningamngat ngate.

Yoel 2.32

¹⁴Nane nu tuku sangri gilai minmba son nda ngade mbal ta ndanjanmba nuje nane sinzaninguha nga nu wikam kumu? Nane nu tuku nyu ise ndakuwaig ta ndanmba nane son nguwaig? Ande nu Kristus tuku pasa tumba nane tugumnge kukli ndawa ta ndanmba nane isamngaig? ¹⁵Afu nangine mbal afu pasa kukliwam tuku kukul ndaninguhaig ta ndanmba nane kumba pasa ta kukliwamngaig? Kuyar pasa ande ta tuku tejenmba sakate.

Ande nu pasa mayenu tumba pro sine tugumnge sakate ta sine gare-garekeg ngate.

Aisaia 52.7

Israel mbal pasa mayenu pitainaig

¹⁶Kristus tuku pasa mayenu isig mbal gudommmba nane pasa ta dubi ndade. Aisaia nu ta tuku tejenmba sakina.

O Sungo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate ngina. *Aisaia 53.1*

¹⁷Sine Aisaia tuku pasa ta mbolnge tejenmba kila pileg. Son ngam tuku ndin ta Kristus tuku kukliweg. ¹⁸Ye tane kusnatingamngit. Israel mbal nane pasa mayenu ise ndakinaig e? Kuga. Nane sinjka pasa mayenu buk isnaig. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Nane Kuate tuku pasa kuklinaig le kilke mbol mbal jakmba isnaig.

Nangine pasa ta sunjoka kilke tugu jakmba kumu ngina ngate.

Mune 19.4

¹⁹Ye man lato kusnatingamngit. Nane Israel mbal pasa ismba tugunu katese ndanaig e? Kuga. Nane sinjka katesenaig. Moses nu o buk Kuate tuku minge pasa tejenmba sakina.

Ye mbal nyu kugatok mbolnge manau mayenu ki le tane Israel mbal wamdus nayongamngaig.

Ye kilke kisekok mbal wamdus tugusek kugatok minig ta sinzaningi le tane gubra tamngaig ngina.

Lo 32.21

²⁰Ngumne nga Aisaia nu Kuate tuku minge te-mayokmba pasa sangrinu ande tejenmba sakina.

Ye sote ndakade mbal ye te-silikam tuku ndin tumningamngit. Nane ye kusna ndangade mbal nane ye kila palmbim tuku ye nane tugumnge mayok kanngit ngina. *Aisaia 65.1*

²¹ Nu nuje mbal Israel tuku tejenmba sakina.

Ait kuennu nane ye tuku pasa pitaimba ngueu pilig mbal nane ye tugum prowaig nga wika minet ngina. *Aisaia 65.2*

Aisaia nu Kuate tuku minje tajamba te-mayokna.

Kuate nu Israel mbal tuku sinaningina

11 ¹ Ye tane kusnatingamngit. Kuate nu nuje mbal Israel pitaikina nga idusde e? Sinja nu taja ndana. Ye mata Israelnu. Ye Abraham tuku ndare. Ye tuku tugu ta Benyamin. ² Kuate nu nuje mbal Israel kilam tuku o buk madiningina ta nu nane pitai ndakate. Elia tuku wam kube kuyar pasa mbolnge minit ta tane kila. Nu Israel mbal tuku manau kangerka nu nane pasa mbolnge patika Kuate sana: ³ O Sunjo, nane Israel mbal ne tuku tuan tango njakmba kilmba bale farmba ne atraukam tuku mbain ta kilmba njaigo siglikade. Kile ye yije ndo ne dubinumba minet le nane ye mata baleyam tuku ndin sotade ngina. ⁴ Tajakina le Kuate nu ndek Elia tejenmba sana: Kuga. Israel mbal ngamuknge nane gudommba 7,000 ye dubiyade le ye nane kulatket. Nane yabri mbara Baal mbarij ndade nga Elia sana.

⁵ Tajamba ndo kile ait te mbolnge sine Israel mbal ndui ndui Kuate dubimba mineg. Kuate nu o buk sine ake sinaņ make patika kilam tuku madisingina. ⁶ Nu ake sinaņ sine make patika madisingina ta singine wam ke likeg ta mbolnge sine nuje mbal mayok nda kinge. Kuga. Sine nuje ake make patikate wam ta mbolnge ndo nuje mbal mayok kinge. ⁷ Wam ta mbolnge sine tejenmba kila pileg. Israel mbal nane tinreknu mayok kambim tuku ndin sotinaig ta te-sili ndakinaig. Kuate nu sine ndui ndui kilam tuku madisingina mbal sinenge ndo te-silikeg. Nane afu ngamungal tukulmba wamdus kareņnu ningina. ⁸ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuate nu nane tuku ngamungal wamdus tukulam tuku manau ningina le nane ammbi agaj kanjer ndaka kilbambi pasa ise ndakade. Kile nane tajamba ndo minig ngate. *Aisaia 29.10*

⁹ David nu mata tejenmba sakina.

Nane agaj ndende kumumbi minmba den ndakeg nga idusde. Wamdus tanje nane biye tidinguwa le nane ndekuwaig sulumba lafunu kumumbi tuwaig.

¹⁰ Nane tuku am ma makeņge songuwa le mambil ndawaig.

Nane piti njak minmba poska lika minmba minwaig ngina.

Mune 69.22-23

David nu tajamba sakina.

Kuate nu kasomok mbal kilna

¹¹Ye maŋ tane kusnatingamŋgit. Israel mbal nane Kuate tuku ndin nduiye ŋgisinaig ŋga idusde e? i ... Nane taŋa ndanaig. Nane mbarmba Kristus pitainaig le muskil kile-tidinge ningam tuku pasa ta nane tane kaŋgerka am kikoŋ tiŋga pasa mayenu ta maŋ tam iduswaig ŋga tane kasomok mbal tugum kina. ¹²Israel mbal mbarnaig le kilke mbol mbal ŋakmba Kuate tuku wam mayenu ta te-silikinaig. Nane Kuate kusrenaig le nuŋe wam mayenu tane kasomok mbal mbol prona. Ŋgumneŋga Israel mbal maŋ ŋgamuŋgal biye mbilmba Kuate tugum kuwaig le wam mayenu nane tuku mbar mbolŋge prona ta limba siŋka wam mayenu suŋgo ŋayo taŋgo ŋakmba mbolŋge mayok kaŋgat.

¹³Kile ye tane kasomok mbal satिंगamŋgit. Ye tane kasomok mbal tuku aposel minet ta piro te suŋgo ŋga wamdus saŋgrinu pilmba piroket. ¹⁴Ye maŋau tambi yiŋe tugu am kikoŋ tiŋga nane tuwaig ŋga iduset. Taŋamba nane afu turmba muskil kile-tidinguwaig. ¹⁵Kuate nu Zu mbal kile-sikina le kilke mbol mbal ŋakmba Kuate ndoŋ tumawam tuku ndin mayok kina. Ŋgumneŋga nu maŋ Israel mbal luka kilwa le ame wam suŋgo mayok kaŋgat? Taŋgo kummba maŋ aboŋgate wam suŋgo taŋaŋ.

¹⁶Bret inumnu kuerka Kuate atraukate ta bret ŋaknu ta Kuate tuku. Ail tugunu Kuate tuku minit ta ail wainu ŋakmba nu tuku. ¹⁷Ail ndinok ta Kuate nu wainu afu kat pugurka duŋekok olif ail wainu kilmba wainu ndinok afu ŋgamukŋge tuturmba kuse likina. Tane kasomok mbal duŋekok olif ail taŋaŋ kile Zu mbal tuku wam magenu nane ndoŋ kilig. ¹⁸Tane wam ta tuku idusmba sine ail wainu ndinok liningeg ŋga payam ndakap. Ail tugunu ail wainu mbolŋge saŋgri ti ndaŋgate. Kuga. Tane ail tugunu mbolŋge saŋgri tiŋgade.

¹⁹Tane afu taŋgine ŋgarosu payamka teŋenmba sakade. Sine kasomok mbal ail ta mbolŋge tuturbe ŋga nu wainu afu kat pugurka pankina ŋga sakade ta son ta ²⁰nane Zu mbal son nda ŋginaig tukunu Kuate nu nane kat pugurka pankina. Tane ŋgamuŋgal son ŋak minig tukunu tane ail ta mbolŋge minig. Tane taŋgine ŋgarosu payam ndaka kurau mayemba taŋgine ŋgamuŋgal son biye dewap. ²¹Wainu ndinok ta nane son nda ŋginaig le Kuate nu nane mape ndaka kat pugurkina. Tane duŋekok olif ail taŋaŋ minmba son maŋau kusrewap ta nu siŋka tane mape ndaka kat pugurkamŋgat.

²²Ata. Tane Kuate tuku raŋgun maŋau le gubra maŋau te kila palpe. Kuate kusremba bariŋgade mbal nu mape ndaka kile-pankate ta tane Kuate tuku raŋgun mayenu ta tade. Tane taŋamba tumba minmba minam tuku ŋgamuŋgal son biye dewap. Kuga ta nu tane mata kat pugurka pankamŋgat.

²³Israel mbal nane maŋ ŋgamuŋgal biye mbilmba Kuate tuku saŋgri tomba tiŋguwaig ta nu nane kilmba maŋ ail ta mbolŋge tuturninguwa

le minamngaig. Kuate nu tanjawam kumuḡ. ²⁴Tane kasomok mbal buk duḡekok olif ail wainu minnaig le Kuatenḡe tane kat pugurka kilmba nu ail prode maḡau ta mbilmba olif ail mayenu ta mbolḡe tuturmba kuse likina. Wainu ndinok ta nu nane maḡ kilmba ail ta mbolḡe tuturmba kuse likam tuku ta minde bada kuga.

Kuate nu kilke mbol mbal ḡakmba sinaniḡgit

²⁵Tira kame, tane tanḡine ḡgarosu payamkubekaig ḡga ye wam ande kuirok minit ta te-kilmba satinḡamḡgit. Israel mbal afu Kuatenḡe ḡgamunḡal tukulmba wamdus kareḡnu niḡgina le Kuate ḡgumnaenaig ta nane tanḡamba nduiye mine nda. Kuate nu tane kasomok mbal giganmba kilam tuku maditiḡgina ta ka kumuḡguwa le Israel mbal ḡgamunḡal tukulmba wamdus kareḡnu minig ta kusrewamḡgaig. ²⁶Wam ta mbolḡe Israel mbal ḡakmba muskil kile-tidiḡe niḡgamḡgat. Kuyar pasa ande ta tuku teḡenmba sakate.

Muskil kile-tidiḡe niḡgam tuku tanḡo nu Sion tumbraḡ sunḡo mbolḡe prowamḡgat.

Nu prowa sulumba Yakob tuku tugu Kuate ḡgumnede maḡau ta pitaiwamḡgat.

Aisaia 59.20

²⁷Tanḡamba ye nane ndoḡ pasa katen ta kumumba nane tuku une maḡau saukamḡgit ḡgate.

Yeremia 31.33

²⁸Kristus tuku pasa mayenu Israel mbal nane pitaimba Kuate ḡgueu pilnaig ta tane kasomok mbal pasa ta isig. Nane Kuate tuku ḡgueu pilig wam ta mbolḡe nu tane turkate ta Kuate nu nane kilam tuku madiniḡgina ta nu nane tuku mbuḡ kame idusniḡmba nane tuku kume purmba minit. ²⁹Kuate nu wamdus mbil ndate tuku. Nu nuḡe wam magenu afu niḡgit ta nu maḡ yai ndakate. Nu afu kilam tuku madiniḡgit ta nu maḡ nane pitai ndaniḡgit. ³⁰Israel mbal nane ambonḡa Kuate tuku miḡe dubinaig ta ḡgumneḡga Kristus mbolḡe pitainaig. Tane nu tuku pasa ambonḡa pitainaig mbal kile Kuate nu Kristus mbolḡe tane mapekate. ³¹Nu tane kasomok mbal mapeka minit tanḡamba ndo Israel mbal mata mapekam tuku ta kile nane nu tuku miḡe pitaimba minig. ³²Sine ḡakmba Kuate tuku miḡe pitaigeḡ le nu sine kilmba une tuku ndalekanu maḡau mbol patikina. Tanḡana sulumba kile nu Kristus mbolḡe sine ḡakmba mapeka kilamḡgat.

³³Kuate tuku maḡau ta mayenu ndo. Nu tuku wamdus kila sunḡo o mbolḡe. Sine siḡka nu tuku wamdus kila pile ndakeḡ. Nuḡe wamdus kile-mayokkam tuku ndin sine pileḡgam kumuḡ kuga. ³⁴Kuyar pasa nu teḡenmba sakate.

Ima nu Sunḡo tuku wamdus kila minit? Ima nu Sunḡo wam pagu pasa sawam kumuḡ ḡgate.

Aisaia 40.13

³⁵Ima nu agaḡ ande Sunḡo tuna ta tuku lafunu nu mbolḡe minit?

³⁶Nuḡe agaḡ ndende ḡakmba kile-mayokkina ta nu tugu. Nu miro. Nu tuku nyu sunḡo kilḡa sanḡri ta minmba minamḡgat. Son.

Sine Kuate tuku ndo minbe

12 ¹Tira kame, tane Kuate tuku mape mañau idusmba tañgine ñgarosu Kuate tuku ñga madimba patikap le minwaig. Kuate nu atrau agañ tañañ ta nu nzalite. Sine tañaweg ta sine kumumbi Kuate mbariñeg. ²Tane kilke te tuku mañau te-pur ndawap. Tañgine wamdus Kuate mbolñge palpe sulumba kitek mayok kape. Tane tañamba Kuate tuku nzali kila palpe sulumba wam magenu o mbolñge Kuate garete ta ke likam kumuñ.

Piro sañgri yimyam tuku pasa (1 Korin 12)

³Kuate nu ye make pilmba aposel pilna. Ye nyu tambi satinñgamñgit. Tane tañgine mironñ payam ndaka kumumbi pilenñgap. Kuate nu sañgri yimyam tinñgit ta idusmba tañgine mironñ pilenñgap. ⁴Ñgarosu ndindo mbolñge agañ inum inumnu piro kise kise ke likade. ⁵Tañamba ndo sine Kristus ndoñ ulendikeg mbal sine gudommba ta ñgarosu ndindo ndo mineg. Ñgarosu ta mbolñge sine inum inumnu mineg ta ulendika ñgarosu ndindo. ⁶Kuate nu sine ñakmba make patika sine yimyam sañgri kise kise ake siñgit tambi sine pirokube. Ande nu Tukul Guwa tugumñge pasa ismba kile-mayokkam tuku sañgri tate ta nu nuñe ñgamunñgal son mañau tambi kile-mayokkuwa. ⁷Ande nu tañgo turkam tuku sañgri tate ta nu tañgo turkuwa. Ande nu pasa kukliwam tuku sañgri tate ta nu pasa kukliwa. ⁸Ande nu tañgo sañgri pilenñgam tuku sañgri tate ta nu sañgri pilenñguwa. Ande nu agañ ndende ñak afu turka niñgam tuku sañgri tate ta nu waknyumba niñguwa. Ande nu gabat tañgo minam tuku sañgri tate ta nu wamdus sañgrinu pilmba piro ta kuwa. Ande nu sinamanzerka minig mbal turkam tuku sañgri tate ta nu gare ñak turkuwa.

Tira kame ñgamunñgal niñgam tuku pasa

⁹Tane wamdus tugusekmbi muñgu kume purkap. Tane mañau ñaigonu ñakmba ñgumneniñmba mañau magenu ndo bige dedenñgap. ¹⁰Tañgine tira kat tañgine tañañ tañgine tañgine muñgu kume purkap. Tane tañgine tañgine tira kame tuku nyu kile-dunñgam tuku ñgamunñgal kunde-kundetinñguwa. ¹¹Tane kanyum ndamba sañgri tinñga pirokap. Tukul Guwa mbolñge tumail gare ñak mayok kape sulumba Sunño tuku piro mbal minap. ¹²Tane muskil kile-tidinñge tinñgam tuku tairñgade ta tuku gare-gareka minmba piti sinamñge ñgan pilmba dirnanñgap. Tane mara mara Kuate yabañmba minmba ¹³Kuate tuku mbal agañ ndende denkade ta turkap sulumba kisekok mbal kilmba tañgine wande mbolñge patikap.

¹⁴Tane piti sertinñgig mbal Kuatenñge nane sinzañninguwa ñga yabañap sulumba nane nyaro pasa niñmba kasur pasa niñge ndakap. ¹⁵Nane

gare ñak minig mbal ndonj tane gare-garekap. Nane piti ñak minmba malmbikade mbal ndonj tane malmbikap. ¹⁶Tane tira kame ndonj wamdus ulendika tuma minmba sine sugo ñga piro nyu kugatok ta kam tuku mbule ndakap. Tane sine kila sugo ñak ñga idus ndawap.

¹⁷Ande tane mbolñge mañau ñayonu kuwa kande tane mañau ñayonumbi lafu ndawap. Tanjo ñakmba ñgamukñge mañau tiñreknu ndo ke likap.

¹⁸Tane tanjo ñakmba ndonj ñgamunjal ulendi minam tuku ndin sotap.

¹⁹Tira kame, nane afu tane mbolñge mañau ñaigonu kuwaig le tane Kuatenge lafuwa ñga piti ta nu wai mbolñge ndo palpe. Kuate tuku kuyar ta tuku teñenmba sakate.

Sungo nu sakate: Mañau ñaigonu lafunu ta ye tuku piro. Yenje pa ta niñgamñgit ñgate. *Lo 32.35*

²⁰Kuyar pasa ande teñenmba sakate.

Ne tuku ñgueu tanjo nu gubawa kande nyamaganj tawe le nyuwa.

Nu kule parawa kande kule tawe le nyuwa.

Ne tanjawa ta nu nuñe ñgueu mañau ta tuku kiko tumba wamdus rar prowa le kamusmba minamñgat ñgate. *Sindaun 25.21*

²¹Mañau ñaigonu tanje tane kile-ibenjikikat ñga tane nu mape ndawap. Tanjine mañau magenu tamba mañau ñaigonu ta kile-ibenjakap.

Kuatenge gabat sugo patike likate

13 ¹Sine ñakmba gafman kumnemñge minbe. Kuate tuku wamdus mbolñge ndo nane mayok kinig. Gabat sugo mine likade ta nuñge patikate. ²Ande nu gafman tuku miñge pitaite ta nu Kuate tuku wamdus pitaite. Pitaide mbal ta nane piya kumumbi tade.

³Mañau magede mbal nane kulat tanjo sugo tuku kuru kuru ndakade. Nane wam ñaigonu kade mbal ndo kulat tanjo tuku kuru-kurukade. Ne gabat ande tuku kuru-kurukam idus ndamba kande ne mañau magenu ka le nu ne nzalinuwa. ⁴Kuate nu tane turkam tuku gabat sunjo ta pilit. Nu mañau ñayonu lafuwam tuku nyu ñak minit. Ta tuku ne mañau ñayonu kumba kande ne nu tuku kuru-kuruka. Kuate nu mañau ñaigonu kade mbal pa niñgam tuku gabat sunjo ta nu tuku piro tanjo minit. ⁵Ta tuku ye satinjit. Tane gafman tuku miñge kumnemñge minap. Tane Kuate tuku pa laipam tuku ndo nu kumnemñge mine ndakap. Tane mañau tiñreknu ñga nu kumnemñge minap.

⁶Tane takis ndametinj pankap. Gafman mbal nane piro ke likade ta nane Kuate tuku piro biyig. ⁷Tane afu mbolñge wam kam tuku minwaig kande nane mbolñge ke likap. Tane takis ndametinj pankam tuku minmba kande pankap. Tane nyu ñak mbal idusniñmba nane gare niñgam tuku wam ta ndo kap.

Tanjine tanjine munju kume purkap

⁸Tane aganj ande lafuwam tuku mine ndakuwa. Tanjine tanjine munju kume puram tuku mañau ta ndo lafuwam tuku minwa. Nane afu

tane tugumŋge minig ta tane nane tuku kume purde ta tane Kuate tuku tukul pasa ŋakmba kumude. ⁹Kuate tuku tukul gudommba minig. Tanŋo pino muŋgu kuayar ndakap. Tanŋo bale ndawap. Agaŋ ande kuayar ndawap. Agaŋ ndende kilam tuku piriri ndawap. Tukul kame sakit ta ŋakmba tukul pasa tenŋe ulendite. Tukul ta tenjenmba. Tane tanŋine ŋgarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumŋge minig mbal tuku kume purap ŋgate. ¹⁰Tanŋo nu kume pur maŋau tambi ande ŋayo siliwam kumuŋ kuga. Ande nu kume pur maŋau ŋak minit ta nu tukul ŋakmba kumute.

¹¹Kile mineg ait te tane kila. Ta tuku wam ŋakmba ta dubikap. Sine muskil kile-tidinge siŋgam tuku pasa ismba son ŋgigerŋ ait ta kile ait kuen kinit. Ta tuku tanŋine wamdus kinyanu minig ta kuagnekap. ¹²Ma furir tuku ait kugawam bafute le mafewam tuku ait buk patukate. Ta tuku ma make tuku maŋau kile-sika mafenŋ tuku maŋau kilmba tambi maŋau ŋaigonu kile-ibenŋkube. ¹³Sine mafenŋ mineg tanjaŋ maŋau magenu ndo kube. Sine afu ndoŋ minyoka isukusmba maim-maimka kule kamenu nye ndakube. Sine fare fare tanŋo pino ndoŋ une ndakube. Kutur maŋau kiko ŋak ta ke ndakube. Afu ndoŋ kualeyau ndakube. Afu tuku mine tuku wamdus kagli ŋr ndakube. Sine ma make tuku maŋau tanjaŋ ŋakmba kusrekube.

¹⁴Tane siŋgine Suŋgo Yesus Kristus tuku maŋau te-purap sulumba tanŋine ŋgarosu tuku nzali ŋaigonu kam tuku idus ndaningap.

Sine tira kame tuku son maŋau pile ndaŋgube

14 ¹Tira ande tuku son maŋau gisleknu ta nu tane ndoŋ maŋgurkam tuku tap. Tane nu ndoŋ kualeyauka nu tuku maŋau te-ibenjam tuku idusmba te ndakap. ²Tira ande nu ye agaŋ ŋakmba nyam kumuŋ ŋgate. Ande nu son maŋau gisleknu ŋak minmba ye mbarikit ŋga nu ndem mbulmba nyamagaŋ ndo nyate. ³Ande nu ndem nyate tanŋe ande nu nyamagaŋ ndo nyate ta tala ndawa. Ande nu ndem nda nyate tanŋe nu tanŋo ndem nyate ta nu mbarte ŋga sa ndakuwa. Kuate nu nale arŋenŋ kilna. ⁴Ne ima le ande tuku piro tanŋo tuku son maŋau pilete. Nu pilemba kumumbi kate ko mbarte ta ne tuku piro kuga. Nuŋe Suŋgo tuku piro. Suŋgonge nu sanŋri tuwit ta nu kumumbi mayok kaŋgat.

⁵Tira ande nu ait afu tukul ŋak ŋgate. Ande ait ŋakmba kumu kumu tukul kugatok ŋga iduste. Tanŋine mironŋ yimyam maŋau dubiwam tuku ta pileŋga te-tiwap. ⁶Ait afu sugo ŋgade mbal ta nane Kuate tuku nyu idusmba tanjade. Nane ndem nyade mbal Kuate gare pasa tuwig sulumba Kuate tuku idusmba nyade. Nane ndem nda nyade mbal nane Kuate tuku mata idusmba ndem nda nyade. Nane nyamagaŋ ndo nyade ta tuku Kuate gare pasa tuwig. ⁷Sine mineg ta siŋgine mironŋ tuku mine ndakeg. Ko kumeg ta siŋgine mironŋ tuku kume ndakeg. ⁸Sine abo ŋak mineg ta

sine Sunjo tuku nyu te-dungam tuku mineg. Sine kumeg ta Sunjo tuku nyu te-dungam tuku kumeg. ⁹Kristus nu kumanu mbal abo njak minig mbal tuku Sunjo minam tuku nu kummba manj tingina. Ta tuku sine abo mineg e ko kumeg ta sine Sunjo tuku ndo mineg.

¹⁰Ne wam ta idusmba tira ande tuku son manjau pilenga nu mbarte nga sa ndaka. Ko ne afu tuku son manjau kanjerka tala tala ndaninga. Sine njakmba Kuate am mbolnge tingube le nunge sine pilesingamngat.

¹¹Kuyar pasa ande ta tuku tejenmba sakate.

Sunjo nu sakate: Ye sinjka abo minet tananj pasa te sinjka mayok kangat. TANGO njakmba ye tugumnge dagol tidrongamngaig. Nane njakmba ye tuku nyu te-dungamngaig ngate. *Aisaia 45.23*

¹²Ta tuku sine njakmba Kuate tugumnge singine wam njakmba ke likeg ta kilimok kile-mayokkamngig.

Sine tira kame tuku ngamunggal ngaigo sigli ndakube

¹³Ta tuku sine singine munju pilengeg wam ta kusrekube. Sine wamdus sanjrinu pilmba singine tira inum ndekam tuku wam ande ke ndakube. ¹⁴Ye Sunjo Yesus ndonj ukendiket ta nyamaganj ndem njakmba nyam tuku tukul kuga. Ye wam ta kila minet ta ande nu aganj ande nyam tuku tukul njak nga iduste ta nu tuku wamdus sinamnge tukul tananj mayok kinit. ¹⁵Tira ande nu aganj ande nyam tuku tukul njak ngate le ne tumba nyate ta ne nu tuku wamdus njayo silita. Tanjate ta ne tira tuku kume purte wam ta kusrete. i ... Kristus nu tira ta tuku kumna. Ne aganj nyate tamba nu njayo sili ndawa.

¹⁶Ne ye aganj njakmba nyam kumunj nga sakate ta ne kumumbi sakate. Nanje wamdus mayenu ta andenge njayo siliwam tuku ndin wakei ndawa.

¹⁷Sine Kuate kumnemnge mineg mbal sine nyamaganj le kule nyeg ko nda nyeg ta alo sunjo kuga. Sine tinjeknu mayok ka ngamunggal mukuk minmba Tukul Guwa mbolnge gare njak mineg wam ta ndo alo sunjokanu. ¹⁸Ande nu tanjamba Kristus dubite ta nu Kuate gare tuwit. TANGO pino nane nu tuku manjau ta kanjermba saka minig.

¹⁹Sine ngamunggal ulendi minmba singine singine wamdus sanjri pilewam tuku sanjri tinga wam ta ndo ke likube. ²⁰Ne aganj ande nzalinu nyate tamba Kuate tuku piro njayo sili ndawa. Nyamaganj njakmba tukul kugatok ta ande nu ne aganj nyate ta mbolnge ndekate ta ne mbarte.

²¹Nanje tira ande baringgikat nga ne ndem ko grep kule nye ndaka ko wam kise afu ke ndakate ta ne manjau tinjeknu dubite. ²²Ne wam afu kam kumunj ngate ta Kuate am mbolnge ndo minwa. Ne wam ande pilenga ye kam kumunj nga idusmba wamdus piti kugatok ta ne gare njak minit. ²³Ne wamdus armba njak aganj ande nya ta ne mbarte. Ne nanje ngamunggal son pitaimba tumba nyate ta tuku. Ande nu wam andembi nuje son ngate manjau piti serte ta nu mbarte.

15 ¹Sine Kristus dubimba ngamunggal son sangri nak mineg mbal sine tira kame son manjau gisleknu minig ta turkube. Sine singine maye minam tuku ndo idus ndabe. ²Sine tira kame wamdus sangri pileningam tuku nane tuku wamdus kumnemnge minmba manjau tamba nane turkube. ³Kristus nu mata nunge maye minam tuku ndo idus ndana. Kuyar pasa ande Kristus nu Kuate ndon pasatina ta tejenmba sakate.

Nane ne tumail pannade mbal ye turmba tumail panyade. *Mune 69.9*
Kuyar pasa nu tajamba sakate.

⁴Kuyar pasa o buk kuyarke likinaig ta sine tumsingam tuku mayok kinaig. Sine kuyar pasa ta burka sangri tinga dirnangube sulumba ngamunggal mukuk nak minmba Kuate tairngube. ⁵Sine sangri tinga ngamunggal mukuk minam tuku manjau Kuate tugumnge prote. Nunge tane sangri tinguwa le tane Kristus Yesus tuku manjau kubemba tangine tangine wamdus ulendi tuma minap. ⁶Tane tajamba minap ta tane ulendika minge ndindombi singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate tuku nyu te-dungamngai. Son.

Kristus nu kilke mbol mbal nakmba wikina

⁷Kristus nu Kuate tuku nyu mbol kuwa nga nu sine nakmba kilna. Tajamba ndo tane mata Kuate tuku nyu mbol kuwa nga tangine tangine afu nakmba kile likap. ⁸Kristus tuku manjau satimgit ta tugunu tejenmba. Kuate nu pasa o buk sakina ta alonu mayok kuwa nga Kristus nu Zu mbal tuku piro tango mayok kina. Wam ta mbolnge Kuate nu Zu mbal tuku mbun kame pasa saningina ta kumungina. ⁹Wam ta mbolnge kasomok mbal mata Kuatenge mapekina le nane nu tuku nyu te-dunginaig. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ye kasomok mbal ngamuknge ne tuku nyu te-dungamngit.

Ye ne tuku nyu mbol kuwa nga mune ande ulamngit ngate.

2 Samuel 22.50; Mune 18.49

¹⁰Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tane kasomok mbal Kuate tuku mbal Israel ndon gare-gareka minap ngate. *Tukul Pasa 32.43*

¹¹Pasa ande mata tejenmba sakate.

Tane kasomok mbal Sungo tuku nyu te-dungap.

Ese. Kilke tugu nakmba nu tuku nyu te-dungap ngate. *Mune 117.1*

¹²Tuan tango Aisaia nu mata sakina:

Yesi tuku mbun sungo ande prowamngat.

Nu kasomok mbal tuku Sungo minam tuku mayok kangat. Nunge nane muskil kile-tidinge ningam tuku tairngamngai ngina.

Aisaia 11.10

¹³Sine Kuate tairnga mineg wam ta nunge singit. Tane nu kumu nga minap le nunge gare manjau ngamunggal mukuk sungomba tinguwa. Nu

tañawa ta tane Kuate tairnga minig wam ta Tukul Guwanje lato lato sangri pilemba minamngat.

Paulus nu nuje piro tuku sakina

¹⁴Tira kame, ye tane tuku wamdus ar ar ndawet. Tane ranjun manau kumunganu ñak minmba pasa tugusek ñakmba kila minig tukunu tangine tangine mungu kile-tidingam kumuñ. ¹⁵⁻¹⁶Kuate nu ye make pilmba tane kasomok mbal ngamuknge Kristus Yesus tuku piro tanjo minam tuku ye madiyahina. Ta tuku ye waje te mboñge tane man idusam tuku ye pasa sangrinu afu kuyarit. Ye pasa mayenu kukliwet te pris tanjan Kuate tuku piro biyet. Tane kasomok mbal Tukul Guwa mboñge kumumbi purfenu mayok kape le Kuate nu nzalinu kilwa nga ye tane atrau aganj mayenu tanjan Kuate tambim tuku piro ket.

¹⁷Ye Kristus ndon ulendiket tukunu ye Kuate tuku piro ke liket te ye payamkam kumuñ. ¹⁸Kristus nu kilke mbol mbal ñakmba pasa mayenu dubiwaig nga nu ye mboñge wam afu ke likina ta ndo ye saka minet. ¹⁹Ye pasa kuklimba wam afu ke lika ye sangri kitek tumniñmba Tukul Guwa tuku sangri yimyam kile-mayokka wam ñakmba ta Kristus nu ye mboñge piro kina. Ta tuku ye Yerusalemnge Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro tugu pilmba kumba ka ka Iliria ma mboñge tinja piro suluwen.

²⁰Ye Kristus tuku piro mbal afu tuku piro tuturam idus ndawet. Nu tuku nyu kinit ma mboñge ye pasa kukliwe nda. Nu gilai mbal tugumnge ye pasa kukliwam tuku wamdus sangrinu pilet. ²¹Kuyar pasa ande ye idusmba tanjamba piro ket ta tenenmba.

Nane nu tuku pasa ise ndakade mbal nane ismba wamdus
purfeningamngat.

Nane nu tuku nyu ise ndakade mbal nane nu kila palmbimngaig
ngate.

Aisaia 52.15

Paulus nu Rom mbal kanjerkam idusna

²²Ye ait sunjomba tane tugum prowam tuku iduset ta yiñe piro sunjo tenge ndin purte. ²³Kile kilke te mboñge piroket ta buk kugate. Ye yar gudommmba tane tugum kambim tuku sunjomba idusmba minet ta ye Spen kambim nga pro tane kanjertingam iduset. ²⁴Ye tane ndon ait fagnu minmba gare ti le tane ye mindeyumba ka ndinngge kayeyap le ye Spen ka nget.

²⁵Ye kile ndametinj afu kilmba Yerusalemnge Kuate tuku mbal turkam kanjit. ²⁶Nane aganj ndende tuku denkade tukunu Masedonia le Akaia ma mboñge tira kame afu nane turkam tuku ndametinj te patikinaig. ²⁷Nane nanjine miroñ wam ta kam idusnaig ta nane kumumbi kinaig. Kasomok mbal Israel mboñge lafu ñak minig. Nane Israel mbal

tugumŋe Kuate tuku wam magenu kilig tukunu kile kasomok mbal nane Israel mbal afu ŋgarosu tuku agaŋmbi turkam kumuŋ. ²⁸Ye ndametiŋ te kilmba Yerusalem mbal niŋgi sulumba ye Spen kambim ŋga ka tane tugum ta prowamŋgit. ²⁹Ye tane tugum prowi ta ye Kristus tuku gare maŋau ŋakmba ŋak tane tugum prowamŋgit ta ye kila.

³⁰O tira kame, sine ŋakmba Suŋgo Yesus Kristus tuku mbal mineg. Sine Tukul Guwa mbolŋge muŋgu kume purkeg. Ta tuku ye teŋenmba satingamŋgit. Tane ye turyam tuku ye ndoŋ Kuate suŋgomba yabaŋbe. ³¹Yudea ma tugu mbolŋge son nda ŋgade mbal ye baleyam idusde ta ye maye minam tuku Kuate yabaŋap. Kristus tuku mbal Yerusalemŋe nane kasomok mbal tuku ndametiŋ te kilam mbulbekaig. Nane gare ŋak kilwaig ŋga ta tuku mata Kuate yabaŋap. ³²Kuate nu nzaliwa le ye taŋamba gare ŋak tane tugum ta promba ait afu tane ndoŋ mini sulumba wamdus gare tamŋgit.

³³Kuate nu ŋgamuŋgal wamdus bul sersingam tuku nu tugu. Nu tane ndoŋ minmba minwa. Son.

Paulus nu Rom mbal kaiye pasa niŋgina

16 ¹Kristus tuku piro pino ande nyunu Febe tane nu tuku nyu kila palpe ŋga satingamŋgit. Nu Senkrea tumbraŋ suŋgo mbolŋge Kristus tuku kuasmbi ŋgamukŋge piro kate. ²Nu tane tugum ta prowa le tane Kuate tuku mbal minig ta te-mayokmba Suŋgo tuku nyu mbolŋge nu tap. Nu wam afu denkuwa kande turap. Nu tira kame suŋgomba ye mata turyina.

³Prisila le Akuila nale ye ndoŋ Kristus Yesus tuku piro kigeŋ ta tane nale tuku gare pasa te sanikap. ⁴Nalekam ta ye maye minam tuku ye turyumba kume dirnaik. Ta tuku kasomok mbal Kristus tuku kuasmbi minig ta nane ŋakmba ye ndoŋ nale gare pasa nikig. ⁵Nale tuku wandekŋge Kristus tuku kuasmbi maŋgurkade mbal nane mata gare pasa te niŋgap.

Mbal ŋakmba nyu kilamŋgit te yiŋe gare pasa te saniŋgap. Yiŋe gulab mayenu Epenetus. Asia mbal ŋgamukŋge nu amboŋga Yesus tuku son ŋgina. ⁶Pino ande Maria tane ŋgamukŋge piro karenkina. ⁷Andronikus nale Yunias sine tugu ndindo nale ye ndoŋ muli wandek sinamŋge mingeŋ. Ye Kristus gilai minen le nale amboŋga son ŋginaik. Aposel kame ŋgamukŋge nale nyu ŋak minik. Nane ŋakmba ta yiŋe gare pasa te niŋgap.

⁸Afu teŋenmba. Ye tuku gulab mayenu Ampliatu. ⁹Ande Urbanus nu sine ndoŋ Kristus tuku piro biyit. Ande Stakis nu ye tuku gulab mayenu ande. ¹⁰Ande Apelis nu Kristus tuku taŋgo tugusek mayok kina. Aristobulus tuku ndare tuma mbal mata yiŋe gare pasa niŋgap. ¹¹Herodion nu ye ndoŋ tugu ndui ta. Narsisus tuku ndare afu Suŋgo tuku mbal minig ta ŋakmba yiŋe gare pasa te saniŋgap.

¹²Afu tejenmba. Sunjo tuku piro karenkate pino ar Trifina nale Trifosa. Pino ande Persis nu mata Sunjo tuku piro karenkate. ¹³Tira ande Rufus nu Sunjo tuku tanjo tugusek. Ina nuje nu ye tuku ina tanjan minit. ¹⁴Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas tira afu nane ndon minig. ¹⁵Filologus, Yulia, Nerijs nale kulim nuje Olimpas Kuate tuku mbal nane ndon mine likade ta njakmba yiye gare pasa te saningap.

¹⁶Tane tanjine tanjine tira kame ndon munju kume purkade manju ta alonu te-mayokap.^a Kristus tuku kuasmbi yimyam njakmbanje tane tuku kaiye pasa pilig le ilit.

Yabri tum mbal tuku riron pasa

¹⁷Tira kame, nane afu tane purka afu tuku wamdus tugusek didikade ta tane nane kila patika nane ndon ulendi ndakap. Nanenje sine pasa tugusek tumtingigej ta pitaide. ¹⁸Nane sinjine Sunjo Yesus Kristus tuku piro mbal kuga. Nane nanjine ngarosu tuku nzali njaignonu maro njak minam tuku ndo piro kade. Nanjine njule parak pasambi tira afu wamdus sangri kugatok ta didikade.

¹⁹Tane Kuate tuku minje dubi mayede ta nane njakmba isig. Ye wam ta tuku gare-gareket. Tane manju mayenu kam tuku kila sunjo njak minap sulumba manju njayonu kam tuku gilai tanjan minap. ²⁰Tane tanjamba minap ta Kuate nu pitik ndo Satan tumba tane tuku kupe kumnemnje pilmba to firamngat. Kuate nu ngamunggal mukuk sinjit tuku tugu. Sine tuku Sunjo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.

²¹Timoteus nu ye ndon pirokate ta nuje tane kaiye pasa tinjit. Lusius Yason Sosipater nane ye tuku tugu ndui ta nane mata tane kaiye pasa tinjig.

²²Ye Tertius Paulus tuku minje pasa kuyaret te ye mata kaiye pasa tinjet.

²³Gaius nu ye Paulus nu tuku wande mbolnje minam tuku sakate. Nu Kristus tuku mbal njakmba mbolnje wam mayenu ta kate. Nu mata tane kaiye pasa tinjit. Erastus nu tumbran sunjo te tuku ndametinj kulatkate tanjo sine tuku tira Kuartus nale mata tane tuku kaiye pasa pilik.

²⁴[Sine tuku Sunjo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.]

Paulus nu Kuate tuku nyu te-dungina

²⁵Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Ye pasa mayenu Yesus Kristus tuku kukliwet ta Kuate nu ta mbolnje tane sangri piletinngamngat. Pasa mayenu ta buk kuirok minna le tanjo nane gilai mine sunjona le ka ka kile nu kilimok mayok kinit. ²⁶Kuate nu minmba minit nu tanjo njakmba pasa mayenu son nga dubiwaig nga iduste ta kilimok mayok kinit le kilke

^a 16.16 Zu mbal nane kume purkade manju ta alonu te-mayokmba munju mumukade.

mbol mbal ŋakmba ise likeg. Tuan tango kame tuku kuyar ta mbolŋge kilimok mayok kinit.

²⁷Kuate nu ndo wamdus kila ŋakmba ŋak. Sine ŋakmba Yesus Kristus mbolŋge Kuate tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe.

Son.